

ponit gratiam a virtute differentem est multiplex modus dicendi. Quidā enī qui ponūt grām nō esse sicut in subo in essentia anime: necesse habēt ponere q̄ sint plures grē s̄z numerū virtutū distincte: nō enī pōt eē vt idē accūs numero in diuersis subis sit. Si autē grā ex eo q̄ est forma virtutū pōt in eodē subo in quo ē v̄tus: necesse est q̄ sit in q̄libz potentia in qua est v̄tus vel p̄ pus vel per posterius s̄m q̄ qdam v̄tutes p̄ pus a grā formant̄ q̄s alie. nō. n. pōt dici q̄ sit idē lumē numero qd̄ colores diuersoz̄ corpōz̄ i forma nisi s̄z q̄ accipit in vno subo cōtinuo qd̄ est aer. Si enī cōsideret: vt receptū in sup̄ficie? diuersoz̄ corpōz̄ oz̄ de necessitate q̄ s̄m numerū multiplicet cū accūs multiplicet multiplicato subo. Quidā vō dicūt q̄ grā est sic in subo in eēntia aie in q̄ oēs potētie sic i cētro colligunt̄. vñ sic linee: r̄ radj in cētro vniunt̄: r̄ s̄m q̄ magis a centro elongant̄ plus abinuicē diuidunt̄: ita ēt grā s̄m q̄ in eēntia aie cōstitit est vna multiplicat̄: aut s̄m q̄ in diuersas potēcias diffundit in q̄bus rationē v̄tutis accipit. S̄z ista opinio: videt̄ sub ponere q̄ grā r̄ v̄tus nō differat s̄m spēm vel rōnē: s̄z solū s̄m diuersitate subiecti. Si enī alteri? rōnis est v̄tus a grā tūc ex multiplicatiōe v̄tutū in potentys nō sequeret̄ multiplicatio grē: q̄ diffusiones gratie in potētys nomē r̄ rōnē grē amitterent: sic si lumē a centro diffundat̄ p̄ diuersos radios: q̄d̄ in manet in rōne luminis d̄ lumē multiplicari r̄ diuidi: s̄z si s̄m diuersas lineas diffusiōis luminis linee rōnes diuersoz̄ colorz̄ acciperet̄: tūc diceret̄ q̄ lumē eēt tñ vñ. i. qd̄ est in centro: r̄ q̄ colores in diuersis lineis causati eēt multi: nisi forte dicat̄ q̄ diffusio grē in potēcias est p̄ter eēntia: v̄tutū: sic diffusio lucis sup̄ colores q̄ efficiunt̄ p̄eam visibiles actu s̄m quoz̄dā opinione est p̄ter eēntia coloris: vt dictū est. vt sic lux sup̄ colores diffusa prebet coloribz̄ q̄ sint visibiles actu: ita diffusio grē q̄si qdā radj ei? prebeat v̄tutibz̄ eius efficacia meriti: sic enī radius grē receptus in potētia retineret rōnē lucis: r̄ differet a grā q̄ est in eēntia aie: sic lumē a luce: r̄ ita grā put̄ eēt in eēntia aie eēt vna: s̄z grē diffusa in potēcias essent multe. S̄z nō pōt stare: q̄ ad actum meritorij nō regunt̄ nisi duo: vñ est vt agens actū dignū vita eterna habeat: r̄ ad s̄ sufficit grā que est in eēntia aie aiam gratificās. Aliud est vt act? ipse sit in debitū finē relatus: r̄ debitis circūstātys vestitus: r̄ ad s̄ sufficit vt? vñ de ad eliciendū actū meritorij nō regit̄ aliqd̄ p̄ter grām q̄ est in eēntia: r̄ v̄tutē q̄ est in potētia aie q̄si aliq̄ diffusio grē ab eēntia aie perueniat in potētia p̄ter v̄tutē. Et iō alij melius dicūt. q̄. i. grā est vna tñ nō multiplicata: v̄tutes autē sunt multe q̄ qdē v̄tutes in aliud genus cadunt: q̄uis a grā p̄cedat: sic etiā potētie aie ab vna eēntia p̄cedūt: nec tñ ē eadē rō potētie r̄ eēntie: r̄ iō potētie multiplicant̄: s̄z essentia manet tñ vna: que oēs pueniūt in s̄ qd̄ cōuenit eis s̄m q̄ sunt in tali eēntia. distinguunt̄ aut s̄z diuersas rōnes potētiariū: ita etiā r̄ v̄tutes veniūt in rōne merendi: que conuenit eis s̄m s̄z a grā oriunt̄. differūt aut s̄m proprias rationes inq̄tum v̄tutes sunt.

Ad primū q̄ dōm: q̄ Apostolus large accipit grās pro quolibz̄ dono qd̄ nobis gratis a dō p̄fert: r̄ hec qdē dona plura: r̄ diuisa sunt. S̄z nos hic loquimur de grā put̄ est p̄mū donū grātā faciēs aiam. Ad secundū dōm: q̄ quocūq; mō distinguat̄ maxie q̄tū ad duas distinctiōes operās r̄ cooperās: pueniēs r̄ subsequēs: nō differūt p̄ essentia: s̄z rōne tñ. vna enī forma ē q̄ dat eē: r̄ que est p̄ncipiū operis. vnus etiā habit? est q̄ elicit actū extrinsecū r̄ intrinsecū. vñ eadē grā ē operās r̄ cooperās. nec d̄ pueniēs r̄ subsequēs p̄pter ordinē grē ad grām: s̄z p̄pter ordinē effect? ad effectū. Ad tertiū dōm: q̄ rō illa p̄cedit de forma q̄ est intrinseca rei r̄ q̄si cōstitutiuā ei? sic autē grā nō d̄ eē forma virtutū: s̄z q̄si p̄ncipiū a quo v̄tutes forma-

liter oriunt̄. Ad q̄rtū dōm: q̄ diuersitas v̄tutū r̄ donoz̄ accipit tñ s̄m diuersitate actū: cōueniūt aut actus in rōne merendi. vñ oz̄ q̄ p̄mū p̄ncipiū: a quo rōnē merēdi habēt: sit vñ: r̄ q̄ diuersitas eoz̄ in genere r̄ in spē sit ex diuersitate actū r̄ obz̄. Ad 5^m dōz̄: q̄ grā i diuersis sacris dat̄ ad diuersos effect? s̄m q̄ plures infirmitates ex p̄ctō consequunt̄: s̄z quas p̄cipue grē sacrales ordinant̄: r̄ iō sic differt v̄tus a v̄tute per hoc q̄ ordinat̄ ad diuersos actū: ita ēt differt vna grā sacralis ab alia per hoc q̄ ad diuersos effect? ordinat̄. vñ sic ex multiplicatiōe v̄tutū nō seguitur multiplicatio grē: ita etiā ex multiplicatiōe sacroz̄ non sequitur multiplicatio illius grē de qua nūc loquimur: q̄ ille ēt perfectiones que in diuersis sacramētis cōferunt̄ quedā emanationes sunt illius grē de qua nūc loquimur: sicut r̄ virtutes. Sed quia non habēt p̄pria nomina: ideo cōmuniter nomine gratie nuncupantur.

Expositio textus.

Ecce gratia operās r̄ cooperans r̄. De qua. i. s̄. mētionēz̄ fecit cū dixit (ipsa grā puenit r̄). Volūtas ē cum motus r̄. Sciendū q̄ h̄ nō diffinit volūtatē q̄ est potētia: s̄z volūtatē q̄ est actus. h̄ enī cōmune est fere in oibz̄ potētys aie vt eodē noīe potētia r̄ act? nominetur: r̄ sic fere per totūz̄ hic volūtas accipitur. S̄z ipsa meretur augeri r̄. De augmento gratie eodem modo potest disputari: sicut de augmento charitatis de quo supra dictum est. primo libro. disti. i. 7. Cetera potest homo volens r̄. Intelligendū est de actibus exterioribus nō autem de interioribz̄: quia diligere nullus potest nisi volēs: (Sequitur tardus aut nullus affectus r̄). Iste affectus est per modum operationis precedentis habitum virtutis que ex sola deliberatiōe rationis procedit: sed affectus perfectus qui delectationem habet est in operatione que sequitur habitum: quia signum oportet habitus accipere fientem in opere delectationem: vt in secundo ethicorum. philosophus dicit.

Quid sit ipsa gratia r̄ quomodo mereatur augeri queritur. C. Bi. XXVII.

SI vero queritur quomodo illa gratia pueniēs mereatur augeri cum nullū meritū sit sine li. ar. r̄ quid sit ipsa gratia: an virtus: an non. Et si virt? an act? vel non. Ut hoc aperte insinuari valeat: premittendū est tria eē genera bonoz̄. Alia nāq; sunt magna. alia minima. Alia media: vt Aug. ait i pri. li. de retractationibus. Virtutes iquit quibz̄ recte vinitur magna bona sunt. Species autem quoz̄libet corpōz̄ sine quibz̄ recte vini potest: minima bona sunt. Potentie vero animi sine quibz̄ recte vini non potest media bona sunt. Itē virtutibz̄ nemo male vritur. Ceteris aut bonis. i. medijs r̄ minimis non solum bene s̄z etiā male quisq; vti potest. r̄ ideo virtute nemo male vritur: q̄ opus virtutis est bon? vsus istoz̄: quibz̄ etiā non nisi bene vti possum? nemo autē bene vtendo male vritur. non solū autem magna: s̄z etiā media r̄ minima bona esse p̄stitit bonitas dei. Ecce habes tria genera bonoz̄ distincta.

In quibus bonis sit liberum arbitrium.

Queritur autem in quibus bonis pertineat li. ar. de hoc Aug. i. pri. li. retractationū ait ita. In medijs quibus bonis inuenit liberū voluntatis arbitriū: quia et male illo uti possumus: sed tamē tale ē ut sine illo recte vivere nequeamus. Bonus autem vsus eius iā virtus est: quā in magnis reperit bonis: quibus male uti nullus potest: et quia bona et magna et media et minima ex deo sunt: sequitur: ut ex deo sit etiam bonus vsus libere voluntatis quod virtus est: et in magnis numerat bonis. Attende diligenter quod dicta sunt et refer in vni. Sic. n. aperiet quod supra querebat. Dixit equidē opus virtutis eē bonū vsū illoꝝ bonoꝝ: quibus etiā nō bñ uti possumus. i. mediōꝝ: in quibus posuit li. ar. cuius quoque bonū vsus dixit eē virtutē. quod si ē: nō ē opus virtutis quod supra dixit: quia aliud est virtus: aliud opus eius.

De virtute quid sit et quid actus eius.

Hic vidēdū est quid sit virtus et quid sit actus vel opus eius. Virtus est: ut ait Aug. bona qualitas mentis: quā recte vivit: et quā nullus male vitiat. quā deus solus in homine operatur: iōque opus dei tñ est: sic de virtute iusticie Aug. docet sup illū locū psalmi. Feci iudiciū et iusticiā: ita dices: iusticia magna virtus animi ē: quā nō facit in homine nisi deus. Iōque cū ait propheta ex persona ecclesie. Feci iusticiā: nō ipse virtutē quā nō facit homo: sed opus eius intelligi voluit. Ecce apte insinuat h quod iusticia in homine nō ē opus hominis: sed dei: quod et de alijs virtutibus itidem intelligendum est.

De fide itidem dicit quod non est ex homine: sed ex deo tantum.

Alter dicitur gratia fidei epheſis scribens apostolus: fidei fidei nō ex homine: sed ex deo tñ eē asserit iōque gratia estis saluati per fidē. et bñ ex vob. dei. n. donū ē. quod a scis ita exponit. b. i. fides nō ē ex vi nāc nre: quia donū dei pure ē. Ecce et h manifeste tradit quod fides nō est ex libere arbitrii: siue ex arbitrio voluntatis. quod superiorib⁹ personat: ubi dēz ē gratia pueniētē vel opantē eē virtutē quā voluntatez hominis liberat et sanat. An Aug. i. li. de spū. et lra ait. Iustificati sum⁹ nō per liberā voluntatē: sed per Christi gratia. nō quod sine voluntate nra fiat: sed voluntas nra ostēditur iſirma per legē: ut sanet gratia voluntatez et sana voluntas impleat legem.

De gratia que liberat voluntatē que: si virtus ē: virtus nō ē ex li. ar. et sic nō ē motus mentis.

Si igitur gratia quā sanat et liberat voluntatem hominis: virtus ē vel vna vel plēs cū ipsa gratia nō sit ex arbitrio voluntatis sed eaz potius sanet ac pparet ut bona sit: psequitur ut

virtus nō ex li. sit ar. et ita nō sit motus vel affectus mentis: cū ois motus vel affectus mentis sit ex li. ar. sed bonus ex gratia et li. ar. mal⁹ vero ex li. ar. tñ. ut. n. ait Aug. i. pri. li. retractationū. Iōque spōte et li. ar. cadē potuit: si ē resurgē. Itē i. lib. de duab⁹ aiab⁹. Alie si libo ad faciēdū et si faciēdū motu ai carēt: si deniq⁹ his abstinēdi ab ope suo prās nlla cōcedit: eaz pctm tenere nō possum⁹. Iōque apte ostēdit quod motus ai siue ad bonū siue ad malū ex li. ar. ē. Iōque si gratia vel virtus motus mentis ē: ex li. ar. est. Si vero ex li. ar. vel ex pte ē: iā nō solus deus sine homine eā facit. Propterea quā nō ierudite tradit virtutē eē bonā mentis qualitatē siue formā quā aiaz iſormat: et ipsa nō ē motus vel affectus ai sed ea li. ar. iuuat ut ad bonū moueat et erigat. et ita ex virtute et li. ar. nascitur bon⁹ motus vel affectus ai. Et exide bonū op⁹ pcedit exteri⁹. Sic pluuia rigat terra ut germiet et fructus faciat: nec pluuia ē terra nec germē nec fructus nec terra: germē vel fructus: nec germē fructus. Ita gratis terre mentis nre. i. arbitrio voluntatis iſundit pluuia vine bñdictiois. i. iſpirat gratia. quod sol⁹ deus facit. nō homo cū eo: quā rigat voluntas hominis ut germiet et fructificet. i. sanat et pparat ut bonū velit sed quod deus operas: et iuuat ut bonū faciat. sed quod deus coopans et illa gratia virtus si iōcōgrue noiat quod voluntatē hominis iſirmā sanat et adiuvat.

Quo sensu dñr ex gratia icipere bona merita: et de quā gratia b intelligatur.

Quia vero ex gratia dñr eē bona merita recipere: aut itellr gratia gratis dās. i. deus vel potius gratia gratis data: quā voluntatē hominis puenit. Iōque n. magnū eēt si h a deo dicerent eē: a quo sūt oia: sed potius eius gratia gratis data itellr ex quā bona merita icipiūt. quā cū ex sola gratia eē dicant: nō excluditur li. ar. quia nullū meritū est i homine quod nō sit per li. ar. Sed in bonis merēdis cāe pncipalit⁹ tas grē attribuitur: quia pncipalis cā bonoꝝ meritoꝝ est ipsa gratia quā excitatur li. ar. et sanatur atq⁹ iuuatur voluntas hominis ut sit bona.

Quia bona voluntas grē pncipalr ē et ēt gratia ē: sic et omne bonū meritū.

Que ipsa ēt donū dei est: et hominis meritū: imo grē: quia ex gratia pncipalr ē et gratia est. An Aug. ad Sixtū psm. Quid ē meritū hominis aut gratia? Cū oē bonū nre meritū si in nob facit nisi gratia. Ex gratia. n. ut dēm ē quā puenit et sanat arbitriū hominis: et ex ipso arbitrio pcreatur iāia bonus affectus siue bon⁹ motus mentis: et h ē primus bonū hominis meritū. Sic vbi. g. ex fide virtute et hominis arbitrio generatur in mēte motus quidam bonus et remunerabilis. sed ipse credere. Ita ex charitate et li. ar. alius quidā motus pro-

nenit. s. diligere bon^o valde. Sic de ceteris virtutibus intelligēdū est: et isti boni motus vel affectus nisi merita sunt et dona dei: quibus mere-
mur et ipsorum argumentationē et alia que psequē-
ter hic et in futuro nobis apponunt.

¶ Et qua ratione dicitur fides mereri iustifica-
tionem et alia.

Cum igitur dicat fides mereri iustifica-
tionem et vitam eternam: ex ea rōne dictū
accipit: quia per actus fidei meretur
illa. Similiter de charitate et de iusticia
et de alijs accipit. Si enim fides ipsa virtus pre-
ueniens diceretur eē mētis actus qui est: meritū
tam ipsa ex libero ar. originez haberet: quod qz
si est sic dicitur esse meritū: quia actus eius est
meritū: si tamē adsit charitas sine qua nec crede-
re nec sperare meritum vite est. Unde apparet
vere quia charitas est spūscūs: que anime qua-
litates iformat et sanctificat ut eis aia iformetur
et sanctificetur. Sine q anime q̄litas nō dī vrt^o
qz non valet sanare animam.

¶ De muneribus virtutū et de grā que nō est:
sed facit meritum.

Ex muneribus itaqz vel actib^o virtutū
boni sumus et iuste vivim^o: et ex grā:
q nō est meritū: s. fac: nō tñ sine li. ar.
pveniūt merita nra. s. boni affect^o eo-
rūqz pgressus atqz bona opa q de^o re-
munerat in nobis: et hec ipsa sunt dei dona. An
Aug. ad Sixtū p̄s b̄m. Cū coronat merita nra:
nihil aliud coronat qz munera sua. An vita eter-
na que in fine a deo meritis pcedentibus reddi-
tur: qz et eadez merita qbus redditur nō a nobis
sunt: s. in nobis facta sunt p grāz: recte et ipsa vi-
ta grā nuncupatur: qz gratis dat. Nec iō gratis:
qz nō meritis dat: s. qz data sunt p grām et ipsa
merita qbus datur. Ex pmissis iam innotescere
nobis aliquatenus pōt: qualr gratia pveniēs
meretur augeri: et alia: et qd ipsa sit: an virtus: an
aliud. Et si virtus: an sit actus vel nō. Qstēsus
est enim supra ex pte quorundam q ipsa est vir-
tus: et virtus nō est actus: sed eius causa: non ta-
men sine li. ar. vnde quod supra Augu. dixit bo-
num vsus liberi arbitrij esse virtutem ita accipi
pōt. i. actum virtutis. Alioquin sibi cōtradicere
videretur qui etiā opus virtutis supra dixit esse
bonū vsum eoz qb^o nos bene vti possumus: in
qbus posuit etiā li. ar. Si nō bonus vsus li. ar.
opus virtutis est: iaz virtus non est. Cuz ergo bo-
num vsus eius virtutē esse dixit: nomine virtutis
ipsius vsus significavit.

¶ Quid idem vsus est virtutis et liberi arb. sed vir-

tutis principaliter.

Lē nēpe vsus bon^o ex virtute ē et ex li.
ar. s. ex virtute principalr. et bonus ille
vsus i magnis bonis ānumerādu ē.
Illa at grā pveniēs: q et virt^o ē: nō vsus
li. ar. ē: s. ex ea poti^o bon^o vsus li. ar. q nobis ē a
deo: nō a nobis. vsus nō bonus ar. et ex deo ē et
ex nobis: et iō bonū meritū ē. Ibi. n. solus deus
operat. hic de^o et hō. s. meritū ex illa purissima
grā pvenit: qd apls notavit dicēs. Grā dei sum
id qd suz: et grā. e. i. me. u. n. fuit. Sup quē locū
Aug. ita ait. Recte grāz noiar. primū. n. sola grā
dat dō: et nō nisi grāz noiar: cū nō pcedūt nisi
mala merita. S. post p grāz icipiūt merita bo-
na: et vt consideret et li. ar. addit et grā ei^o in me va-
cua nō fuit. et ne ipsa volūtas sine grā dei puret
aliqd boni posse: subdit non autem ego solus. s.
grā dei meci. i. cū lib. ar. Plane cuz data fuerit
gratia icipiunt eē nostra merita bona: per illā ta-
mē qz si illa defuerit cadit homo.

¶ Alioz snia hic ostēditur q dicūt virtutes eē bo-
nos vsus li. ar. i. act^o mētis.

Alij nō dicūt virtutes eē bonos vsus
nālū potētiarū: nō tñ oēs: s. tñmō ite-
riorēs q in mēte sūt: exteriores nō q p
corp^o gerunt: nō virtutis eē dicūt: s. opa virtutū:
et iō qd Aug. dic op^o virtutis eē bonū vsus nālū
potētiarū: de vsu exteriori accipiūt. Qd nō dic
bonū vsus li. ar. virtutē eē: et i magnis nūerari bo-
nis: de vsu interiori intelligunt: et virtutes nihil aliū
eē qz bonos affect^o vl^o mor^o mētis asserūt: quos
dō i boie fac: nō hō: qz licz illi mor^o sūt li. ar. nō
tñ queūt nisi dō ipz liberet et adiuvet grā sua ope-
rāte et coopante: quā dei gratiā volūtatē acci-
piūt: qz dō ē q et opat i nob velle et opari bonū.

¶ Quib^o auctaribus muniānt qd dicunt.

Quod at virtutes sūt mor^o mētis testi-
mōijs scōz astruit. dic. n. Aug. s. Jo-
anē. Quid ē fides: credē qd nō vides:
credē at mor^o mētis ē. Id i li. iij. d dō
ctria xpi. Charitatē at voco motū ai. si nō cha-
ritas et fides mor^o ai sūt: virtutes q mor^o ai sūt.
Quib^o alij rñdētēs: pmissa nba Aug. ita itelliv-
da fore iquāt. Fides ē credē qd nō vides. i. fides
ē virt^o q credit qd nō vī. Itez charitas ē mor^o ai. i.
grā q mouet aius ad diligēduz. et qz h et his filia
ita accipiēda sūt: ex his coniūct q alibi Aug. ait.
Iā i p̄io li. qōnū euāgelij iqt. Est fides q credū-
tur ea q nō vidēt. q pprie dī fides. Id i. xij. lib.
de tri. Alia sūt ea q credūtur. aliud ē fides q cre-
duntur. Ex qbus nōbis sic argumentādo proce-
dunt. Aliud est credere aliud est illud quo cre-

ditur. Precedens est autem fides esse id quo creditur. Sic ergo credere non est fides: quia credere non est id quo creditur. Addebat quoque virtus opus dei rationi est: quia ipse solus facit in nobis. Ipsa ergo non est virtus vel actus liberi arbitrii. Sed credere est actus liberi arbitrii. non est itaque virtus. Premissis alijsque rationibus ac testimonijis inveniuntur utriusque horum autem iudicij diligenter lectoris relinquo examini ad alia properans.

¶ Divisio textus.

Questio. Distinxit gratia in operante et cooperante. Dic querit ad quod genus reducatur: virtus scilicet sit actus vel qualitas mentis: ponens eandem questionem de gratia et virtute: vel quod eadem ratio est de utroque: et forte: quia habet opinionis fuit quod gratia a virtute non differt. Dividit autem in partes duas. In prima movet dubitationes. In secunda determinat eas ibi. (Vide videtur quid sit virtus etc.) Ubi etiam secundum quosdam. et 7. distinctionem incipit. (Circa primum duo facit. Primo movet questionem. Secundo ostendit questionem dubitationem ibi. (Ut autem aperte innuere valeat etc.) Ubi quadam dictione ex dictis Augustini colligit. Primo. non ponit verba eius in quibus dicitur opus virtutis esse bonum virtutis lib. ar. Secundo ibi. (Ingrit in quibus bonis etc.) ponunt quodam verba eiusdem in quibus dicitur bonum virtutis lib. ar. esse virtutem. que duo aduersantur: quia opus virtutis non est virtus. unde si virtus lib. ar. est virtus non est opus virtutis. (Vide videndum est quid sit virtus etc.) Sic determinat dubitationem. et primo determinat secundum unam opinionem quod virtus sit gratia non sit actus. Secundo determinat secundum aliorum opinionem quod virtus sit actus ibi. (Alij vero dicunt virtutes esse etc.) Prima pars dividit in duas. In prima ostendit quod virtus seu gratia non est actus. quo supposito ostendit secundo quomodo per gratiam quis mereri debeat. quod dubium ex predicta determinatione relinquitur: cum omne meritum in actu consistat. ibi. (Cum ergo gratia dicitur esse etc.) (Circa primum intendit tales rationes. Virtutis causa deus in nobis est: et non nos: sed cuiuslibet actus nostri causa nos sumus. ergo nullus actus est virtus. si ergo gratia est virtus vel aliquid simile virtuti gratia non est actus. Circa hoc aliter habet modo procedit. Primo probat hanc quod virtutem solus deus in nobis operetur. Secundo assumit hanc: quod actus quilibet in nobis causatur ex lib. ar. ibi. (Si igitur gratia quod sanat etc.) Tertio concludit perpositum ibi. (Propterea quodam non inrudite tradunt etc.) Primo ostendit tripliciter. Primo de virtute in corpore eius diffinitione. Secundo de virtute iusticie per auctoritatem Augustini. ibi. (Sic de virtute iusticie etc.) Tertio de virtute fidei quodam et gratiam notari dicit ibi. (Nam de gratia fidei ephepsi scribens etc.) (Cum ergo gratia dicitur etc.) Ostendo quod gratia non sit actus. Dic ostendit quod per eam quis mereri debeat. Et dividit in partes duas. In prima ostendit perpositum. In secunda ex dictis colligit dubitationis solutionem ibi. (Ex premissis iam innotescere nobis etc.) (Circa primum tria facit. Primo ostendit quod principaliter causa meriti est gratia. Secundo ostendit quod mereri debeat in quantum. v. per actum quod meretur ibi. (Cum ergo fides mereri etc.) Tertio concludit perpositum ibi. (Ex muneribus itaque virtutis etc.) (Alij vero dicunt etc.) Sic determinat questionem secundum aliam opinionem in tria parte. Et circa hoc tria facit. Primo ponit eorum opinionem. Secundo ponit probationes ipsorum ibi. (Quidam virtutes sunt nutus etc.) Tertio ponit responsiones ad illas probationes secundum primam opinionem ibi. (Quibus alijs respondetur etc.)

¶ Questio.

Item querunt. 6. Primo in qua genere sit virtus: utrum sit in genere actus vel habitus. Secundo de diffinitione virtutis quod Augustinus in littera ponit. Tertio utrum contingat secundum actum virtutis et gratie ex eodem digno vitam eternam mereri. Quarto utrum possit aliquis sibi mereri gratiam. Quinto utrum possit aliquis sibi mereri gratiam

augumentum. Sexto utrum virtus possit alij primam gratiam mereri. I. Utum virtus sit habitus.

Ad primum. sic proceditur. Videtur quod virtus non sit habitus. ultimum enim rei non ponitur in alio genere quam res ipsa: sed ut in primo mo celi et mundi philosophus dicit. virtus est ultimum in re potetia. ergo non est in genere habitus: sed in genere potentie. Potentie naturales non sunt magis perfecte quam potetie rationales: sed potetie naturales possunt in suos actus sine habitibus medij: ut per in duro et molli. ergo multo fortius habitibus rationales potentie. ergo virtus vel est potentia vel est actus. Si dicatur quod in potentis rationalibus requiruntur habitus ut potentie determinentur ad unum. Contra. Potentia determinata ad unum semper est in suo actu nec in altera prem inclinari potest: sed potentia rationalis perfecta per virtutem moralis non est semper in suo actu: cum non contingat semper agere secundum philosophum in primo de somno et vigilia. et quibus etiam esset in aliquo actu: potest nihilominus in contrarium actu inclinari. ergo potentia rationalis non determinatur ad unum per habitum. Potentia respondet merito: sed meritum est ipse actus bonus lib. ar. cum igitur virtuti et gratie debeatur premium: videtur quod virtus vel gratia sit actus. Potentia medius est eiusdem generis cum extremis: sed virtus est media inter passionem: ut in 2. ethy. per. ergo videtur quod virtus non sit in genere habitus: sed in genere passionis vel actus: nam actiones autem passionem dicuntur: ut in 6. prin. dicitur.

In contrarium. est quod philosophus in 2. ethy. dicit quod virtus est habitus electivus immediate consequens rationem. Ex virtutibus sumus boni: sed bonitatem gratuitam non habemus ex actibus. ergo virtus et gratia non est actus.

Respondeo. ad hoc quod cum effectus proportionetur sue cause: actus potentie rationalis ipsi potentie proportionatur esse. In actu autem virtutis non solum consideratur substantia ipsius actus: sed etiam modus agendi: non enim qui caste operatur quocumque modo castus est: sed qui facilliter et delectabiliter. ut ex primo ethy. habetur. delectatio autem ex convenientia causatur: sicut et in sensibilibus per quod coniunctio convenientis cum convenienti facit delectationem. Opus ergo actus virtutis procedat a potentia adaptata et assimilata ad hunc actum. Hoc autem potentia rationalis non habet ex se ipsa cum sit ad virtutibus. Opus ergo aliquid potentie superaddi ut perfectione eius per quod tale actus educatur indecuique causetur. et hoc dicimus esse habitum virtutis: et ideo dicit philosophus in 2. ethy. quod si non generati habitus operis accipere finem in opere delectatione: hinc etiam est quod potentia perfecta per habitum virtutis tendit in actum consimilem per modum cuiusdam nature. propter quod dicit Tullius quod virtus est habitus moris nature rationi consentaneus. sicut enim gravitas deorsum tendit: ita castitas casta operatur: hinc etiam est quod in natura completa: cuius potentia ad malum flecti non potest: non regitur habitus quo mediante agat: quia ipsa potentia ex se ipsa proportionata est ad actum perfectum ut in deo per: et sic per: quod prima opinio veritatem continet. Secunda vero et a dictis sanctorum discordat: et philosophus non invenit: sed ex quibusdam auctoritatum praue intellectus ortum habuit.

Ad primum. dicitur quod ultimum quod est aliquid rei non reducitur in aliud genus: sed est in eodem genere: vel per se sit ultima pars linee. vel per reductionem: sicut punctus ad lineam: sic autem virtus non est ultimum potetie: sed est ultimum eius per respectum ad actum: quia altissimum in quod potetia elevari potest: est actus quem virtus elicit. Ad secundum dicitur: quod potetie naturales sunt determinate ad suos actus ex seipsis unde non indigent habitu determinante: sicut potetie rationales quod ad virtutibus sunt. Ad tertium dicitur: quod quodam dicitur quod virtutes habent quosdam actus qui continui sunt: nec in eis est interpolatio: quibus a nobis non sentiatur: non enim virtutes posse ociosas esse extimantur: sed actus est duplex. scilicet primus ut esse est actus forme: et talis actus virtutis continuus est: manente enim

castitate continue manet esse castus. Et actus scilicet operatio. et hunc non contingit continuu esse. Dic. n. actus non tamen est virtutis: sed potest quia perficitur: sicut nulla forma quod non est per se subsistens habet operationem propter concomitantem subiectum: nec contingit actum aliquem esse vel operationem ex lib. ar. et precipue cum electione sine qua virtutis actus esse non potest: quia a nobis percipitur. Et ideo aliter dicitur: quod non potest per se hunc non tollit: potest autem rationalis natura est ut cogit ad unum non possit. unde si sit virtute perficiatur in ipsa erit agere vel non agere: vel hoc aut trium agere: et non oportet quod continue sequatur inclinationem virtutis: habet enim actus virtutis aliquid in potest: ut sit ex necessitate non sit. et aliquid ab habitu ut. s. facit fiat. Ad quartum dicitur: quod alio modo respondet primus gratia et merito: gratia. n. respondet et virtuti sicut ei unde in actu est efficacia merendi. unde secundum quod ex maiori gratia precedit actus virtutis efficacior est in merendo: ipsi autem actui qui meritum dicitur respondet sicut ei quo per se meretur: quod ut in primo ethicorum dicitur: quod quoad modum in olympiadicis non optimi et fortissimi coronantur: sed agonizantes: horum autem quidam. s. qui vicerunt: ita et eorum qui in vita bonorum et optimorum operantes illustres fuerunt: quod est in fine Apostoli congruit. et Tym. ii. Non coronabitur nisi qui legitime certauerit. Ad quintum dicitur: quod medium dicitur de virtute duplici. scilicet essentiali et effectiue. essentiali quidem non est medium inter duas passiones sed inter duos habitus viciosos quibus aliquando ad passiones nos habemus: nec hoc est essentiali virtuti: cuius aliqua virtus inueniatur quod hoc modo non est medium. scilicet iusticia: ut ex quanto ethi. p. 3. Iusticia. n. quasi equalitati et medio opponitur abundantia eius qui plus habet quam iustum sit: qui ex hoc ipso iniustus est viciu iniusticie habens: et est defectus illius qui defraudat: et qui defectus viciu in eo non est: ita iusticia non est medium inter duo vitia. Effectiue vero dicitur medium inter passiones: quod in passionibus medium inuenit. unde non oportet quod sit in genere passionis.

Utrum diffinitio virtutis posita ab Aug. sit veniens. II.

Secundus sic procedit. unde quod Aug. incouenienter virtutem diffiniat. Sicut enim in secundo thopi. dicitur. Nullum genus denotatiue predicat de sua specie: sed bonitas est genus virtutis. est enim virtus: ut philosophus in primo ethicorum dicit: quia quis bonus est: et que oportet bonum reddat. et incouenienter dicitur virtus bona qualitas. Illud quod transcedit genus non debet poni ut dicitur philosophus: sed bonum transcendit genus qualitatibus: cui sit quertibile cum ente. et incouenienter ponitur ut dicitur philosophus qualitatibus cum dicitur bona qualitas mentis. Illud subiectum quod ponitur in diffinitione alicuius accidentis debet esse quertibile cum illo: sed mens non hoc modo se habet ad virtutem: non enim omnis virtus est in mente sicut in subiecto: sed quedam in concupiscibili: quedam in irascibili: et sic de alijs: ergo inconuenienter ponitur mens ut subiectum ceterae virtutis in eius diffinitione. Illud quod est alicuius speciei proprium non debet poni in diffinitione generis: sed rectitudinem appropriat sibi iustitia. Unde Ansel. dicit quod iustitia est rectitudo voluntatis propter se seruata. ergo inconuenienter in diffinitione virtutis communis ponitur qua recte viuunt. Illud quicquid superbiat aliqua re: male vitatur ea: sed multi de virtutibus superbiunt quia ut Aug. in regula dicit. Superbia etiam bonis operibus insidiatur ut pereant. ergo falsum est quod dicitur: quia nullus male vitatur. Illud quicquid recte viuunt non male vitatur: cum ergo dixerit virtutem esse qua recte viuuntur: superflue addidit qua nullus male vitatur. Illud Aug. dicit. Qui creauit te sine te non iustificabit te sine te. sed iustificatio non est nisi per virtutem. ergo falsum est quod sequitur: quia deus in nobis sine nobis operatur. Illud quicquid diffinitio conuenit et diffinitum: sed gratia non est virtus: ut supra dictum est: et tamen habet diffinitio conuenit sibi. ergo hec non est diffinitio virtutis Illud. ynius rei ynica debet esse diffinitio: sicut et ynum esse.

si quidam alie diffinitiones de virtute assignentur: si ille veniens res sunt: videtur quod ista sit incompetens.

Respondeo

dicitur: quod Aug. hic non intendit diffinire qualibet virtutem: sed virtutem infulam: et hanc completissime diffinit ponendo formalia ipsi. scilicet genus et differentiam cum dicit. Bona qualitas. et subiectum quod est materia in qua cum dicitur Meritis et actui quod est finis virtutis: cum dicit. Qua recte viuunt. Et eam efficiere: cum dicit. Quia deus in nobis est.

Ad primum

dicitur: quod aliter est in nobis illis que exprimitur formas generales: et quod exprimitur formas speciales. Forma. n. specialis quod informat subiectum aliquod non informatur alia forma eiusdem rationis: sicut color non informatur colore: sed forte luce. unde non potest dici color coloratus: sed forte clarus. Et similiter nec albedo colorata: contingit autem quod illud quod est perfectio yni secundum ynam rationem sit perfectus ab alio secundum rationem aliam: sicut lux perficit colore: et color perficit superficiem: et superficies corpus: cuius terminus est: et ideo perfectio potest dici perfecta. Et similiter in omnibus alijs que exprimitur perfectionem in ceteris: sicut est hoc nomen bonum: et inde est quod virtus quod dicitur bonitas a se secundum quod perficit eam: potest dici bona secundum quod est perfecta quodam alio ut ordine ad fines et regula rationis a quibus formam habet et in speciem trahitur.

Ad secundum dicitur: quod quis bonus quertatur cum ente: tamen quodam speciali modo inuenitur in rebus aiatibus et habetibus electionem: ut in quinto metaph. dicitur. Cuius ratio est quia bonum dicitur ex ratione finis. et ideo quis inueniatur in omnibus in quibus est finis: tamen specialius inuenitur in illis que finem sibi prestant: et intentionem finis cognoscunt: et inde est quod habitus electiui ex fine speciem sortiuntur: et propter hoc bonum habitum bonum et malum sunt officii constitutiu: non quidem putat coiter sumuntur: sed per modum iam dictum. Ad tertium dicitur: quod in diffinitione accidentis non debet poni nisi per subiectum eius. Quis autem contingat virtutem in aliqua potestatem: ut in subiecto esse que essentialiter mens non est: non tamen habet quod sit subiectum virtutis nisi in quantum aliquid mentis et rationis participat. unde philosophus in primo ethicorum dicit: quod rationale est subiectum virtutis vel rationale essentialiter: vel rationale per participationem. Ad quartum dicitur: quod Ansel. vult diffinire iusticiam non quod est specialis virtus: sed iusticiam generalem quod a philosopho legalis dicitur: et ideo subiectum cum virtute differens ratione tamen: ut ex quanto ethi. p. 3. Si tamen per iusticiam specialis sumatur: sciendum est quod rectitudo potest accipi dupliciter: vel per rationem rei ad rem: et sic rectitudinem vendicat sibi iustitia que equalitatem in datis et acceptis constituit: ut in quanto ethi. dicitur: aut secundum commensurationem actus ad finem et ad iudicium rationis: et sic rectitudo cuiuslibet virtuti conuenit: et ita sumitur hic. Ad quintum dicitur: quod uti aliquo dicitur dupliciter: vel sicut forma quod est principium ysus: et hoc modo virtute nullus male vitatur: quia ex hoc ipso quod est ysus a virtute precedens malum esse non potest: vel sicut obiectum: et hoc modo virtutibus male vitatur contingit: sicut per de illis qui de eis superbiunt. Ad sextum dicitur: quod recte viuere contingit duobus. scilicet virtute et libere arbitrio. sed lib. ar. contingit male vitari: et ideo ad differentiam eius additur quod nemo male vitatur: Quis enim qui recte viuunt non male vitatur: non tamen quocumque recte viuunt: tale est ut eo nullus male vitatur. Ad septimum dicitur: quod deus non iustificat nos sine nobis consentientibus: quia non cogit ad virtutem. ut Damas. dicit Iustificat tamen nos sine nobis virtutem causantibus. Ad octauum dicitur: quod si stricte accipiatur haec diffinitio gratia non conuenit: quia per hoc quod dicitur: quod recte viuunt ostendit virtus esse principium recte operationis: non enim sumitur haec recte viuere secundum quod est esse viuens. sed secundum quod est operatio rei viuens: gratia autem non est principium recte operis. nisi mediante virtute: et ideo non est illud quo immediate recte viuuntur. Ad nonum dicitur: quod si accipiat diffinitionem rei que complectitur totum esse rei secundum quod exprimitur omnibus causis constituitur que est perfecta diffinitio: tunc yni

rei nō pōt eē nisi vna diffinitio. dicta aut diffinitio virtutis complectitur oēs cās eius: vt dcm ē: inueniunt aut et alie que aliq̄s harū exprimūt: sicut illa p̄bi: bitus electiuius i medietate cōsistens rē. que exprimit formalia virtutis: et actū eius: et illa q̄ ē in septio p̄p̄si. dispositio perfecti adoptiuū exprimit ordinē ad finē: et diuerse descriptiōes diuersas condiciones virtutis exprimuūt. et sic non ē incōueniēs si de virtute plēs diffōnes dantur.

¶ Utz aliq̄s possit mereri ex condigno vitam eternā per actus virtutis.

Tertium sic p̄cedit. v̄ q̄ aliq̄s nō possit ex condigno vitam eternā mereri pactus virtutis. Primo per id qd̄ h̄r ad Ro. 8. Non sunt cōdigne p̄s. rē. sed per passiones quas sancti sustinet maxime merent̄. ergo v̄ q̄ nullus ex condigno vitam eternā mereatur. ¶ P̄. condignū importat equalitatem dignitatis: sed ip̄se ē q̄ actus humanus equet̄ in dignitate premio vite eterne: qd̄ ē ip̄se deus. ergo v̄ q̄ nullus ex condigno vitam eternā mereri possit. ¶ P̄. ille qui reddit quod d̄z non meretur vltimū p̄miū: s̄z homo bñ opans reddit qd̄ d̄z vt d̄r Luc. 17. Cum feceritis oīa que p̄cepta sunt volū dicite serui inuiles sum? rē. ergo v̄ q̄ nullus ex condigno recte viuēdo vitam eternā mereat̄. ¶ P̄. a quocunq̄ q̄s meretur. ille debitor sibi efficitur: q̄ p̄miū merito debetur: sed deus nō pōt effici debitor. ergo apud ip̄s nihil ex condigno mereri possumus. ¶ P̄. nullus meret̄ p̄miū apud eū qui ei op̄e nec iuuatur nec iuari pōt: sed de n̄ris bonis operib⁹ nō iuuatur: q̄ bonoz n̄stroz non eget: vt in psal. d̄r. ergo videt̄ q̄ apud ip̄m mereri nō

Sed contra nihil ex iusto iudicio red. (possum⁹. dicitur nisi quod q̄s meretur. sed vita eterna que corona iusticie dicit̄: q̄ pro ea redditur ex iusto iudicio: sicut depositus reddit̄. sc̄d̄ Thymo. quarto. In reliquo reposita ē m. rē. ergo aliquis coronam iusticie meretur. ¶ P̄. sicut se h̄z culpa ad penam: ita et opus virtutis ad gl̄iam: sed culpa ex condigno penam eternā meretur. ergo et act⁹ virtutis ex condigno vitam eternā meret̄.

Respondeo dicēdo q̄ circa hoc sunt due opiniōes. Quidam enim dicūt q̄ aliquis vitam eternā nō pōt mereri ex condigno: sed ex congruo. Alij vero dicunt q̄ ē ex condigno pōt quis vitam eternā mereri per act⁹ virtutis: dicitur at̄ aliquis mereri ex condigno qm̄ inuenit̄ equalitas inter p̄miū et meritū s̄z rectā extimationem. Ex congruo at̄ tñ qm̄ talis equalitas nō inuenit̄: sed solū s̄z liberalitatē dantis munus tribuitur qd̄ dante decet. videt̄ aut̄ vtriq̄ q̄tum ad aliquid verus dicere. Est enim duplex equalitas. s̄. q̄titatis: et equalitas p̄portionis. s̄m quātitatē equalitatem ex actibus virtutum vitam eternā ex condigno nō meremur. nō enīz tñ bonū ē i q̄titate actus virtutis q̄tū p̄miū gl̄ie: qd̄ ē finis ei⁹. s̄m at̄ eq̄litate p̄portionis et ex condigno meremur vitam eternā. Attēditur enī equalitas p̄portionis qm̄ equalit̄ se h̄z p̄ ad illud: sicut alius ad altez: non aut̄ maius est deo vitam eternā tribuere q̄ nobis actum virtutis exhibere. sed sicut hoc cōgruit huic: ita illud illi: et iō quedā p̄portionis equalitas inuenit̄ iter deum premiātē et hoīem merentē: dū tñ p̄miū referat̄ ad idē gen⁹ in quo ē merit⁹: vt si p̄miū ē qd̄ oēm facultatē humane nature excedit: sicut vita eterna: meritū ē fit per talē actum in quo refulgeat bonū illius bitus qui diuinitus ifūdī deos nos cōsignans. Illi tñ q̄ dñt nos ex condigno vitam eternā posse mereri verius dicere videt̄ur. Cum enī sit duplex sp̄s iusticie: vt in gnto ethi. p̄bs dicit̄. s̄. iusticia distributina et cōmutatiua q̄ ē in cōtractibus: vt in emptore et vendito-

re. Iusticia cōmutatiua respicit eq̄litate arismetica q̄ tendit in eq̄litate q̄titatis. Iusticia vero distributina equalitatem respicit geometricā q̄ ē eq̄litas p̄portionis. In reditiōe at̄ premij ad merita magis seruat̄ forma distributionis: cū ip̄e vnicuiq̄ s̄m opera sua reddat: q̄ cōmutatiōis: cum de⁹ a nobis nihil accipiat: q̄uis a sanctis quādoq̄ inueniat̄ metaphorice dcm q̄ bonis opib⁹ regnum celoz emittit: in q̄tum de⁹ accipit opa nostra vt acceptas ea: et ideo verius dicitur q̄ ex condigno meretur q̄ q̄ nō ex condigno.

Ad primū ergo dicēdum: q̄ Ap̄ls per dcm suū intendit excludere equalitatem q̄titatis: q̄ nō ē tāta acerbitas p̄nitium passionū q̄ gaudiū future gl̄ie. ¶ Ad sc̄d̄m dcm: q̄ nō regitur ad condignitatem distributivē iusticie eq̄litas q̄titatū: s̄z p̄portionis tātū: vt dcm est. ¶ Ad tertiū dicēdū: q̄ ē reddendo qd̄ d̄z meretur aliq̄s: in hoc enim aliq̄s apud deū meret̄: in quo ē vite laudabilis apud boīes constituit̄: actus at̄ iusticie ē laudabilis sicut et aliaq̄ virtutū: vñ ē actus iusticie meritorius ē: q̄uis qdā hoc quodā negauerunt: et tñ actus iusticie in redditione debiti ē quod hōi debetur consistit: q̄uis enī illud qd̄ reddit qd̄ debuit: et alteri suū nō sit: nihilominus tamē modus opationis in quo fundatur et ius merendi et laus ip̄ius reddentis ē qui volūtariē: et p̄ bonum iusticie reddit. ¶ Ad q̄rtum dcm: q̄ deus nō efficit̄ debitor nob: nisi forte ex p̄misso: q̄ ip̄e bona opantibus p̄miū repromisit. et ideo nō ē incōueniēs si ab ip̄o q̄s mereri possit: ex quo aliquo mō debitor ē. Vel dicēdū q̄ in iusticia cōmutatiua ille apud quē quis meretur efficitur debitor ei qd̄ meretur: vt p̄z i illis qui opationes suas locant in seruiciū aliorū: s̄z in iusticia distributina nō regitur rō debiti ex parte eius q̄ distribuit. pōt enim ex liberalitate aliqua distribuere: i quoz tamē distributio ne iusticia exigitur s̄m q̄ diuersis: put eozum grad⁹ exigit: p̄portionabilr tribuit. ¶ Ad q̄ntum dcm: q̄ illud t̄z in iusticia cōmutatiua: s̄z i distributina nō ē necessarium.

¶ Utz aliq̄s possit mereri grām.

Quartū sic p̄cedit. v̄ q̄ aliquis grām mereri possit. Iustificatio enim non fit nisi per grāz: s̄z i l̄ra d̄r q̄ fides meret̄ iustificationem. ergo per actum fidei aliq̄s grām meretur. ¶ P̄. aliq̄s bene viuēdo re tpali quas ab aliquo domino accepit meret̄ rē p̄us acceptā: vt equum aut aliqd̄ h̄s. s̄z vsus gratie non ē minoris efficacie in merendo q̄ vsus rei tēporalis. q̄ aliq̄s bene vtens grā quam accepit ipsā meret̄. ¶ P̄. oīo q̄ q̄s orat pro se: et de his que expediūt ad salutem meretur exaudiri a deo. vt Aug. dicit̄: s̄z si aliq̄s in gratia existens orat: vt si contingat eum a gratia decidere q̄ gratia sibi reddatur p̄ se petit maxime expediens ad salutem. ergo meret̄ gratiā recuperare. ¶ P̄. si deus dat alicui gratiam: aut dat digno aut indigno. Si dat indigno insipiens et iustus ē: qd̄ impole ē. ergo dat digno: sed nullus ē dignus habere aliqd̄ nisi qui hoc meruit: q̄ quicūq̄ accipit gratiam p̄us meruit eā. ¶ P̄. non ē minor ordo iusticie apud deum in distributione gratie q̄ in distributione bonozū nālium. sed Plato dicit q̄ forme non dant̄ a datore nisi s̄m merita nāe. ergo nec gratia infunditur nisi s̄m merita recipientium.

Sed contra Illud qd̄ meritis redditur non gral datur. s̄z qd̄ gratis non datur non est gratia. ergo gratia meritis non redditur. ¶ P̄. illud qd̄ ē p̄ncipium oīs meriti nō cadit sub merito: s̄z gratia ē h̄s. q̄ rē.

Respondeo dcm: q̄ in oī qui meretur exigitur vt actus eius sit aliquo modo p̄portio-

natus ad id qd meretur: nullus eni meretur nisi id qd s3 sua pditionem pot eum ptingere: sicut seru? no meretur a dno: vt in hereditate filioz admittat: s3 vt mercede suaz recipiat. gra vo oino pditionem humane nae excedit: qd p3 ex ei? effectus: q3 ducit in fine que nulla creata na p se attingere pot: pp qd d3 pme Lor. ii. Qz oclis non vidit rē. Un donu gratie nullo mo sub merito cadere pot ei? q in puris nalib? ē: r multo min? eius q pctō depmitur: sed tñ opa bona an donu gfe sca pmo suo sibi pportionato nō carēt: cānt eni quādā abilitatē ad gratiā: r secū ē quādā honestatē r iocunditatē r pulchritudinē hñt: in qb? precipue op3 pmiū cōstitit: r aliqua ē p accidēs cānt: vt bonozū tpalium affluētiam: aut aliqd h3: q3 frequenter vt Grego. dicit. de? i hoc mūdo remunerat eū qui pmiū future glie nō meretur: vt sic nullū bonū irremuneratū in-

Ad primum g d3: q3 p tāto fides d3 Cueniat. mereri iustificationē: q3 in iustifica-
tione pmo appet mot? fidei. Op3 eni accedēt ad eū cre-
dere quia ē. Deb. ii. Non at ita q iustificatio sub merito
cadat. Ad scdm d3m: q3 in iusticia cōmutatiua ptingit
qñq3 q3 pmiū vñ id qd ē loco pmy pcedat meritum: vt
p3 in emptione r veditiōe. qui eni rē emptā prius accipit
q3 pmiū soluat: quodāmo pmiū an meritis accipit: qd ē
magis p3 in eo q pri? accipit pmiū labori sui q3 laborez
impēdat i obsequium alicui? In iusticia at distributiua b
nō pot accidere: eo q ibi pmiū reddit f3m gradu r digni-
tatē psonē. r iō f3m illud qd pcedit meritum op3 q3 pmiū
attēdat: ex quo qdā pstituit in tali dignitate. vñ cūz gra
pmodū iusticie distributiue diuersis hoib? a deo detur:
nō pot eē q3 aliq3 ex sequētib? actib? mereat g3az p3 ac-
ceptā. Ad 3^m d3m: q3 g sic orat nō meret sibi gram re-
stitui post amissionē: q3 p sequēs pctm oratio pcedēs mor-
tificat: sicut r alia bona merita: nec o3o efficac ē ad petē-
dum: q3 nō instāter orat: s3 orationē peccādo interrumpit.
Ad 4^m d3m: q3 indignū pot sumi dupl: vñ negatiue tā-
tū: r sic de? dat gram indignis: q3 bis q nō sunt sufficien-
ter ad hoc digni: s3 tñ hñt aliquā dispōnem ad recipiēdū
ex quo dicūt quodāmodo ex cōgruo gratiā mereri: nec
ex b3 segtur q3 sit iniustus s3 liberalis. Vel sumit d3rie. vt
dicat idigni q bñt volūtatē resistētē gratie: r talib? gra-
tiā nō infūdīt: q3 ad virtutē nō cogit: vt Damasc. dicit.
Ad gntū d3m: q3 pō mae ē pportionata ad receptio-
nē forme: r iō dispōnes ipsi? r habilitates pueniēter pñt
merita noiari. s3 gratia excedit oēm pportionē nae. vñ
actus naturales nō possunt merita respēu gratie dici: sed
dispositiones remote tantum.

Utz aliq3 possit mereri augmentum gfe.

V.

Quintum sic pcedit. vñ q3 aliq3
nō possit gfe augmētū
mereri. Efficacia eni merēdi attēdit f3m qñti-
tatē radice: s3 si aliquis p actuz minoris gra-
tie maiore g3am meretur: efficacia merēdi
excederet radicē gratie. g nō ptingit augmētū gfe mere-
ri. C. p. cuilibet act? meritori? meret hoc qd sub meri-
to cadit. si g ptingit augmētū gratie mereri: segt q3 quoli-
bet actu meritorio gra augmētabit: qd falsum ē. C. p. ex
eisdē pncipys ex qb? aliqd inasctur: r augmētāt. Lū igit
pñ^m gfe sub merito nō cadat: vñ q3 nec augmentum eius.
C. p. nullus meret illud qd ē ei? ptātē: sed in ptātē ha-
bētis gram ē vt nō tñ in eo qd ē pñstāt: sed vt i meli? pñ-
ciat: g ipm pñctm gratie non contingit mereri. C. p. act?
remuneratus non expectat vltērius premium: s3 si cōf-
geret augmētum gratie mereri gra augmētata act? ille re-
muneratus foret. ergo ei vltērius pmiū non deberef:
quod est inconueniens.

Sed cōtra ē qd Aug. dicit: q3 gratia meret augeri:
vt aucta mereat r pñci: r ita augmētū
gfe sub merito cadit. C. p. magis ē gratiā pñci q3 gram
augeri: s3 glia cadit sub merito q3 nihil aliud est q3 pñcta
gratia. g r augmētum gfe sub merito cadit.

Respondeo dicēdo: q3 sicut culpe reddit duplex
pena. vna quo comitatur ipaz cul-
pam: vt pñcie remozsus: r h3 f3m q3 Aug. dicit in lib. pñf.
q3 inordinatus aiūs sibi ipi ē pena. alia que infligitur ex-
terius a iudice deo vñ boie: ita ē duplex ē pmiū rñdens
merito. vñ qd comitatur ipm actū meritorium: vt ipa
delectatio boni op3 r filia. aliud qd p bono ope reddit
a deo vñ boie: vt vita eterna r qcquid hoc mō redditur.
Ad hoc at duplex pmiūz diuersimode act? meritori? or-
dinat: ga ad pmiū pmiūz ē pportionat? f3m formā suam:
vñ g3a ex hoc ipso q3 ē actus ab hitu pñcto pcedens d3-
lectabilis ē. vñ in pñcipia act? reducitur sicut in causā:
sed ad pmiū qd exterius redditur: ordinat? f3m pportio-
nē dignitatis tñ. vt qui tñ meruit tantū remuneretur i
quocūq3 bono: r qui tantū peccauit tantū puniatur. f3 b3
g3 dico q3 p actum meritoriū contingit mereri augmentū
gratie: sicut pmiū cōcomitans nāz actus meritori? cū
naturale sit: vt oīs actus possit in acquisitionem vel au-
gmētum filis habitus vñ effectiue: vñ dispositiue.

Ad primum g d3m: q3 quis pmiū qd quis me-
retur sit maius q3 gratia qua mere-
tur: non tñ segtur q3 sit maior efficacia merēdi i actu q3
exigat gratia informans actū. Constat eni q3 p actū meri-
torizū charitate informatū meretur quis charitatē per-
fectā: qualis ē charitas patrie que longe maior ē charita-
te vie elicente actū meritoriū. Cum eniz dicitur q3 effi-
cacia merēdi in actu meritorio respōdet qñtitati gratie:
non intelligitur cōmensuratio qñtatis premij ad pñci-
piū merēdi f3m equalitatē: sed pportionalitas qdā act?
meritori? ad pñcipiū merēdi: q3 qñto charitas r gratia
maior est: tanto contingit per actuz meritoriū mai? pmi-
um mereri. Ad scd3 dicēdū: q3 qñ actus meritorius se
h3 ad premiū soluz in rōne meriti: tunc verū est q3 sicut
quis per vñū actū eiusdēz rōnis meret pmiūz: ita r per
aliū. Secus aut ē qñ actus meritorius se h3 ad pmiū nō
solum vt meritū: sed quodāmodo vt causa: r sic se hēt
actus meritorius ad augmētū gfe. vñ nō op3 q3 quilibet
actus meritorius augmētū gfe mereat: q3 non in qñlibet
actu meritorio inuenitur illa cōditio per quā ex actu cō-
segtur augmētuz hitus: sed solū in illo actu quo g3 vitur
accepta gra scd3 pportiones suaruz viriūz: vt in nullo
gfe dei desit p negligentia: vt in pño libro. distin. 17. dñm
ē. Ad tertiu dicēdū: q3 tā augmētuz gfe q3 etiā ipsi? in-
fusio est a deo: sed tñ aliter se habent actus nostri ad in-
fusionē gratie: r augmētū ipsius: quia ante infusionē gfe
hō nondū ē particeps diuini eē. vñde actus sui sunt oino
ipropportionati ad merēdū aliquod diuinū quod faculta-
tē nature excedat. sed p g3az infusaz constituitur i eē di-
uino. vñde iā actus sui pportionati efficiuntur ad pme-
rēdū augmētuz vñ perfectionē gratie. Ad quartū d3z
q3 hō habēs gratiā nō dicitur posse pñcere in meli? qñ
ipe gratiā sibi augmētet: cū augmētū gfe a deo sit. Sed ga
hō pot per gratiā acceptā augmētū gfe mereri disponēdo
se: vt maioris gratie capacioz fiat. Ad gntū dicēdū: q3
pmiū cōcomitans actū nō excludit vltēri? pmiū quod per
actū reddit sicut per hoc q3 aliquis delectationē ex actu
virtutis sentit nō amittit vite eterne premiū: cūz non sit
eadē rō premij vtrobiz: ita etiā per hoc q3 actum meri-
torizū sequitur augmētuz gratie non ipeditur remune-
ratio que consistit in adoptione glie.

Utr aliquis possit mereri alteri primā grām. VI.

Alterum sic pceditur. vñ q vn non possit alteri primā grāz p mereri. Accidēs enī nō extēdit se vltra suū subm: s; grā q pncipiū merēdi est accidēs ē. g efficacia merēdi in aliū nō transit: vt. s. vn alteri grāz mereri possit. ¶ p. xpi meritū fuit perfectissimū. si g per alicuius meritū alicui grā acgratur: multo fortius hoc p meritū xpi cōtinget. Cū ergo meritū xpi sit sufficiētissimū: vñ q quibz p meritū xpi grā nō acquiratur q nullius meritis grā acgratur: pncipue qz p oibus pafus ē: qui vult oēs hoies saluos fieri. ¶ p. iter alios act? maxie ofo meritoria vñ: s; vna pditio ofonis quā Augu. ponit: ē vt hō p seipso oret. g vñ q nullū meritum valeat nisi ei g meret. ¶ p. act? hoīs magis pdest opanti qz aliis. S; hō sibi ipi primā grāz mereri nō pōt: g multo min? alijs. ¶ p. illud quo posito vñ remoto nihilomin? aliqd accideret nō ē cā ei: sed si iste pat? ē ad grām psequet cā z si nō ē parat? nō habebit siue ali? mereat siue nō: g vide tur q bonus act? vñ? nō sit cā meritoria grē alterius.

Sed contra ē illud qd Aug dicit in lib. de pcedē. stinatioe sanctorz: q vn? aly primaz grāz meret. ¶ p. Jac. vl. diē. Oret p iuicē vt saluemini: s; salus nō ē sine grā: cū igf ofo ecclie cassa ē nō possit vñ q vn? grāz alteri mereri possit.

Respōdeo dicēdo: qz insufficiētia cause ex duob? cōtingere pōt: vñ ex iperfectioe cāe: vt quādo ignis ē parū q calefacere nō pōt: aut ex ipedimēto qd accidit circa effectū: vt si ligna aqua humectātur: z ita cū meritū quodāmo sit cā pemy dupl? cōtingit: vt act? meritori? nō sufficiat ad pmy consecutionē: vna ex iperfectioe act? alia ex ipedimēto eius q pmiū cōseg dz. S; iperfectio actus pōt ēē duplex. aut ita q actus sit eē gen? talis pfectiois q meritū cāt: sicut sūt act? grāz pcece cedētes: z hoc mō dī q actib? talib? nō meret qz gratiā sibi ex p digno: s; solū ex agruo: aut ē in genere talis pfectiois: q tñ pp sui paruitatē nō sufficit ad merendū: z h mō dico q act? hūitis grāz se hūit ad acgrēdā grām alteri. sufficit enī grā ad hoc vt hō p ea sibi ipi? mereat: sed q alteri mereat ad h nō sufficit nisi sit perfectissima gratia q quodāmo in alios redidit. Et pp h dī q xpus de cuius plenitudine oēs accepim?. Jo. i. Dīb? ex condigno meruit: sed nullus alijs alteri ex cōdigno meret: s; solū ex agruo. ita tñ qz hoc plus de rōne meriti: qz quando aliqd dī sibi mereri grāz ex agruo. Quātūcūqz aut gratia pfecta sit que op? meritorii cāt: pōt ipediri effect? meriti vñ pmy: dūmodo dicat? vn? alteri mereri: s; dicat? aliquis alter vñ alijs dupl? vel fm subm: sicut sūt diuerse personae: z h mō cōstat qz ē meritū xpi: ne dū merita aliorum in multis effectū nō cōsegtur pp eo? idispōnē: aut fm accidēs z fm rōnē: sicut dī qz fortes i foro ē alter a seipso in domo: sicut ipse hodie ē alter a seipso cras: z inde est qz qñ aliquis hodie meretur vitā eternā vt beat eā in fine vite sue: licet meritū sit sufficiēns quātū in se ē: tñ pōt ipediri ne effectū psequatur per pctm qd interuenit cras et post cras: rōne cui? dī pcedēs mortificatū meritū ēē: sed pmiū illud quo quis sibi meretur qd ē pcomitās meritū ipedire nō pōt: fm hoc g p3 ex dictis q aliquis alteri gratiā mereri pōt ex agruo: z nō ex p digno: nec tñ necessarium ē q ille gratiā accipiat. cū aliqd grām meretur.

Ad primū g dōm: qz cū dī q accidēs non excedit suū subm nō itelligit q accidēs nō possit ēē pñ actiois in aliud subz redētis: qz hoc ē falsū ē i oib? actioib? nālib?: s; qz accidēs nō h3 ēē extra pprimū subz: nec ēt h3 virtutē agēdi: nisi fm conditioem sui subz.

Ad 2^m dōm: q meritū xpi ē sicut radix oīum merito: rū a quo oīuz merita efficacīā trabūt: vñ ē quodāmodo sicut cā vñs quā op3 ad effectus determinatos applicari p cās pticulares. sicut sūt sacra z ofones ecclie: z inde est q nō tñ xpm oram?: s; ēt sanctos ei?: quoz meritis z p cib? auxiliū ei? pncipim?. ¶ Ad tertiū dōz: qz augu. ponit pditiones oratiois quā necesse ē modis oib? exaudiri: z qz oratio que p altero fit: pōt ipediri per idispōnē alterius: inde ē q oratiois cōditiones ponit vt p se quis oret: nec tamē sequitur q oratio vñ? alterz nō iunet si ipedimētuz nō interueniat. ¶ Ad qrtū dōz: qz quīs plus prosit alicui suū opus qz alienū: dūmodo sit cēlitas in vtroqz: tñ opus alienū informatū grā plus accedit ad meritū cōdignū: in quātū ex radice gratie pcedit qz op? pncipiū: qd ex puris nālib? cātur. ¶ Ad qntū dōz: qz frequenter cōtingit: qz per oratioes sanctorz hoibus offerunt occasiones: vt se ad deū puerāt: z ad grāz recipiēdā preparant: quā ratione facta grā eis infūdatur. Quāuis at sanctis nō oratib? hoies saluarent? si se pparat ad grāz: nō tñ segtur qz ē pparatis suffragia sctoz nō pferant: qz deus hoc mō p uidit z ordinauit: vt p hoīz merita illam gratiā accipiat.

¶ Expositio textus.

Remittendūz est tria esse genera bonoz zc. Sciedū ē q ista diuisio boni ē fm quātitatē ipi? nō ab solutā: s; in cōparatione ad hoīem. vñ ptingit qz idē ēz diuerfas pparatioes sub diuersis mēbris cadat: pōe enī nāles hoīs comparate ad ipm: cui? sūt media: bone sunt: qz sine eis non recte viuunt: ptingit tñ eis recte nō vti. pparate vero ad aliū cadūt sub minimis bonis: qz sine auxilio alteri? hoīs hō pōt bene viuere. Sumit g diuisio ista fm diuerfos gradus in approximatione ad vltimā pfectioem hoīs que cōsistit i opatioe pfecta: fm quā ptingit recte viuere: ad quā hō gbusdā inuatur qñ organice z instāliter: vt pbs dicit in pzo etbi: coz: sicut sūt bona fortune: qdē nō ptingit ad necessitatē recte viuēdi: cū sine eis recta vita ēē possit: sed sunt sic expedientia ad rectā vitā: vt hō facilius opetur his quasi administriculis sustentat. Quēdā vō sūt qz per se pferunt ad rectā vitā: sicut mīstrātia subam actus z hō cōputat inter media bona: sine qbus nullus recte viuunt: quibus tñ aliqd pōt ēt peruerse viuere: aliqua vero sunt qz conferunt ad rectā vitā: quasi dantia pfectioem ipi actui recte informando ipm: sicut sunt hitus virtutū z gratiarum: z hec magna bona dicunt: qz ppinquissima sunt operatio ni perfecte in qua ē vltia hoīs pfectio. (Virtutib? nō male vtiunt) vey ē quasi hitu i formāte vñ: vñ tñ eis aliquis male quasi obiecto. (Et bonus vñs libere volūtatis qui virtus est zc.) idest actus virtutis: vt magister i fine exponet. (Si igitur gratia que sanat z liberat zc.) Dic expresse videtur magister hō opiniōis esse qz gratia z vñ? sūt idē: nisi forte h exponeret: qz grā i opatioe nō nisi mediāte vñte pcedit: s; tñ supposito qz grā nō sit vñ? eadē magfī rōne vñ? erit: non. n. min? ē manifestū de grā qz d vñte qz a solo deo i nob sit (Vñ appet vere: qz charitas est spūs scūs. zc.) Dic logf magf h3 suā opiniōē quā in pzo libro supponit. s. charitatē i nob nihil aliud qz spiritus scūs ēē: nō aut op3 h de charitate opinari: qz ipayirtutes informat z sanctificat sicut hic concludere vñ. hoc enī ptingit ex h qz charitatis oīm est finis vltimus. vñ ipa mediāte oēs virtutes vltimum ordinātur.

¶ Predicta repetit vt alia addat diffinitā assertionem ponēs de grā z libero arbitrio contra pelagianos. ¶ Distin. XXVIII.

IB vero incōcūsse et incūctāter te-
neam⁹ li. ar. sine grā pueniēte et ad-
iunāte nō sufficere ad iustitiā et sa-
lutē obrinēdā: nec meritis pcedē-
ribus grāz dei aduocari: sicut pel-
lagiana heresis tradidit. Nā vt ait Aug. i pzo
libro retractationū. Noui heretici pelлагiani li-
ber sic asserūt volūtatē arbitriū: vt grē dei nō
reliquerēt locū: quā s; merita nra dari asserūt.
Pellagianoz. n. heresis oīum recentissima a
Pellagio mōacho ē exorta. bi dei grē q̄ pdesti-
nati sum⁹: et q̄ meruim⁹ de prāte tenebray erui
i nī inimici sūt vt sine hac credāt hoīem posse
facere oīa dīna mandata. Beniq; Pellagi⁹ a
srib⁹ increpat⁹ q̄ nihil tribueret adiutorio grē
dei ad ei⁹ mādata faciēda: nō eē li. ar. p̄pōebat
s; infideli calliditate suppōebat dicēs ad hoc eā
dari hoīb⁹ vt q̄ facere p li. ar. iubēt facili⁹ possit
iplē p grāz. Dicēdo itaq; : facili⁹ possint iplere
p grāz: voluit credi ēt si difficili⁹: tñ posse ho-
mies sine grā facere iusta dīna. Illa hō p grāz
dei sine q̄ nil hōi possum⁹ facere nō eē dicūt ni-
si i li. ar. qd nullis suis pcedētib⁹ meritis ab il-
lo accepit nra nā. Ip̄o ad hoc iunante nos per
suā legē atq; doctrinā vt discam⁹ q̄ facere et q̄
spare debeamus. Nō āt ad hoc p donū sp̄s. s.
vt q̄ didicerimus eē faciēda faciamus. Ac p
hoc dīnitus dari nob sciaz p̄fiter⁹ q̄ ignorantia
pellit. Charitatē āt negāt dīnitus dari q̄ pievi-
tū. vt. s. sit donū dei scia q̄ sine charitate inflat
et nō sit donū dei ip̄a charitas: q̄ vt scia nō islet
edificat. Destruūt ēt oīones q̄s facit ecclia: si-
ne p̄ fidelib⁹ et doctrine dei resistētib⁹ vt cōuer-
tant ad deū: sine p̄ fidelib⁹ vt augeat eis fides
et p̄seuerēt in ea: bec q̄ppe nō ab ip̄o accipe: s;
a scip̄s hoies b̄fē cōtendūt grām dei: q̄ libera-
mur ab impietate dicētes s; merita nra dari. par-
uos etiam sine vllō peccati origialis vinculo
asserunt nasci.

Hic ponit ea quibus suum confirmāt errorē
verbis Aug. contra ipsam vtentes.

Eod hō dicūt sine grā hoiez p libe-
arb. oīa iusta iplere: huiusmōi iducti
onib⁹ munit. Si inquisit non pōt ea
facere hō q̄ iubēt: nō ē ei ip̄tādū ad
morē. Sicut tu ipse augustinus in libro d lib. ar.
asseris. Quis ingo peccat i eo qd nullo mō ea
ueri p̄t. Peccat āt. caneri igit p̄t. Hoc testio-
nio Aug. Pellagi⁹ vsus ē disputās aduersus
eū: imo aduersus grāz: sicut aug. in libro retra-
ctationū: et illd et alia huiusmōi retractās pme-
morat ingens. In bis atq; huiusmōi hōis me-

is: q; grā dei cōmemorata nō ē: de q̄ tūc si age-
bat: putāt pelлагiani suā nos tenuisse sniam: s;
frustra hoc putāt. Volūtas quippe ē q̄ peccat
et recte viuūt: qd bis hōis egimus: s; ipsa nisi
grā dei libere: et vt vicia super adiunetur: re-
cte a mortalib⁹ viuī nō pōt. Ecce apte determi-
nat ex quo sēsu illa dixerit inimicos grē f̄felles.

Aliū testimoniū ang. quo pelлагi⁹ p se vtebat.

Similr et initebat Pellagi⁹ hōis au-
gu. s; grām: q̄ in libro de duab⁹ aiab⁹
dicit. Pcti ingt reū tenere quēq; qz
nō fecit qd facere nō potuit: sūme ini-
qtatis et insanie ē. Hōis auditis exilit Pellagi⁹
dicēs. Cur q̄ puuli et illi q nō hnt grām sine q̄
nō pnt facere mādata dīna rei tenētur: hoc āt
q̄ occasiōe dixerit i libro retractationū Pellagi-
gio rīdēs aperit. Id. n. s; māicheos dicit. Qui
in hoie duas nās eē cōtēdūt: vnā bonā ex deo:
alterā malā ex gēte tenebray: que nūq; bōa fu-
it: nec bonū velle pōt. Nō si eēt: nō videretur ei
imputandum eē si non bonum faceret.

Aliud quod vī p̄dicere gratie dei addit.

Alibet Aug. dicit q̄ huic grē p̄dicet
vidētur q̄ iustificamur. Aut. n. in lib.
s; adamātū māichei discipulū. Nā
qzq; volūtatē suā mutauerit bonū
opari nō p̄t: qd in nra prāte eē positū dñs do-
cet: vbi ait. Aut facite arborē bonā et c. Quod
aug. in retractatiōib⁹ nō eē s; grām dei quā pre-
dicam⁹ oñdit. In prāte q̄ppe hoīs ē mutare in
meli⁹ volūtatē: s; ea prās nulla ē nisi a deo de-
tur: de quo dcm ē. Bedit ei prāte filios dei fie-
ri. Cū. n. hoc sit in prāte nra: qd cū volum⁹ fa-
ciamus: nihil tā in prāte q̄ ipsa volūtas ē. s; pre-
paratur a dño volūtas. eo q̄ mō dat prātem.

Aliud testimoniū eiusdē quod vī aduersus.

Ic ē intelligēdū qd in eodez ait. s. in
nra prāte eē vt vel inseri bonitate dei
vel excidi eius seneritate mereamur.
Nō in prāte nra nō ē nisi quod nram
sequitur volūtatē. Que cū preparatur a dño: faci-
le sit opus pietatis et qd ipole et difficile fuit.
In expōne quoq; quarūdā p̄positionū episto-
le ad romanos: qdā aug. interserit: que viden-
tur huic doctrine gratie aduersari: ait. n. Quod
credim⁹ nostrū ē: qd āt bonū opamur illius ē
q̄ credētib⁹ dat spm̄ scm̄. Et paulopost. Nām
ē credere et velle: illius aut dare credentibus et
volentibus facultatē bene opandi spm̄ scm̄.
Que q̄lter intelligi debeant ang. in libro retra-
ctationū aperit dicēs. Vex ē quidē a deo eē qd
operamur bonū: sed eadem regula vtriusq; ē:

et volendi. s. et faciendi: et utrunque ipsius est: quia ipse preparat voluntatem: utrunque nostrum: quia non fit nisi volentibus nobis. Illa itaque perfectio non dicitur: si non scire et ipsam fidem iter spiritus sancti munera reperiri. Illud est diligenter inspicendum quod augustinus in libro sinay prospexit ait. s. quod posse habere fidem sicut posse habere charitatem non est hominum. habere autem fidem sicut habere charitatem gratia est fidelium: quod non ita dictum est tanquam ex lib. ar. valeat haberi fides vel charitas sed quia aptitudinem naturalem habet mens hominis ad credendum vel diligendum: que dei gratia preuenit credit et diligit: quod sine gratia non valet.

Testimonio Hieronymi astruit quod tenendum sit de gratia et libero arbitrio. ubi triplex heresis indicatur. s. Ioviniani: manichei: Pelagii.

Primus de gratia et lib. ar. indubitanter tenemus quod Hieronymus in explanatione fidei catholice ad Damasum papam Ioviniani et manichei ac pelagii errores collidens docet. Libere inquit sic confitemur arbitrio. ut dicamus nos semper indigere dei auxilio. Et tam illos errare quam cum manicheo dicunt hominem per se vivere non posse: quam illos qui cum Ioviniano asserunt hominem non posse peccare. Alterque tollit arbitrii libertatem. Nos vero dicimus homines spiritus et non peccare et peccare posse: ut semper nos liberi confiteamur esse arbitrii: hec est fides quam in catholica ecclesia vidimus: et quas semper tenuimus.

¶ Diviso textus.

Primus determinavit de gratia et veritate. hic excludit quosdam errores circa gratiam. Et dividitur in tres partes. In prima excludit errores pelagii qui gratie derogabat: In secunda excludit errorem Ioviniani et manichei qui negabant lib. arbitrio. In tertia determinat quod sit gratia. In prima dividit in duas. In prima narrat pones pelagii. In secunda inducit rationes ipsius ibi. (Quidam vero dicunt hominem sine gratia esse.) Ponit ergo quatuor pones. quarum prima est quod sine gratia potest homo perfecte legem dei implere ex solo lib. ar. quibus gratia ad hoc datur: ut facilius homo impleat: ad quod et nos deus iuvatur instruendo per suam legem. Secunda positio patet ex prima est quod non oportebat orare neque pro fidelibus neque pro infidelibus: cum ex seipsis homines bene vel male operari habeant. Et hoc ibi. (Destruuntur et omnes etc.) Tertia est quia dicitur quod homo ex propriis actibus gratiam dei mereatur. ibi. (Gratiam dei qua liberamur ab impietate etc.) Quarta est: quod hominem sine peccato originali nasci dicunt: et hoc ibi. (Parvulos esse sine villo etc.) Quid vero dicitur etc.) Dic ponit confirmationem predictarum positionum. Et dividitur in tres sex secundum sex auctoritates Augustini inducunt ex quibus error pelagii confirmari videtur. Secunda incipit ibi. (Aliter etiam innitebatur etc.) Tertia ibi. (Alibi et Augustinus dicit etc.) Quarta ibi. (Sic etiam intelligendum etc.) Quinta ibi. (In expositione quoque etc.) Sexta ibi. (Illud etiam diligenter etc.)

¶ Quid I.

Hic quinqz queruntur. Primo utrum sine gratia homo aliquid bonum facere possit. Secundo utrum sine gratia possit homo vitare peccatum. Tertio utrum homo sine gratia possit mandatum legis implere. Quarto utrum sine gratia saltem gratis data possit se homo ad gratiam preparare. Quinto utrum sine gratia possit homo sciam veritatis habere.

¶ Utz homo possit facere aliquod bonum sine gratia.

Ad primum sic proceditur. videtur quod homo sine gratia nullum bonum facere possit: quod sic Jo. 15. dicitur a christo. Discipulis. Sine me nihil poteritis facere: sed deus non habitat in nobis nisi per gratiam. ergo videtur quod sine gratia homo nihil boni facere possit. Contra. cogitatio boni precedit operationem eiusdem: sed ut dicitur secunda Cor. 3. Non sumus sufficientes aliquid cogitare a nobis quasi ex nobis. ergo videtur quod multo minus sine gratia bonum operari possimus. Contra. sicut dicit Augustinus ad Bonifacium papam. Non potest homo aliquid bonum velle nisi iuvetur a deo qui malum velle non potest: sed adiutorium ei quod malum velle non potest. s. dei est gratia ipsius. ergo homo sine gratia bonum velle nec facere potest. Contra. non potest homo esse iustus et bonus sine gratia: sed in hoc quod aliquis bona et iusta operatur iusticia et bonitas hominis attenditur. ergo homo sine gratia non potest aliquod bonum facere. Contra. nihil potest in effectum qui est ultra suam perfectionem: sed boni actus excedit bonitatem naturalem potentiam: quia computantur inter magna bona: cum poe inter media bona puretur. ergo homo per se non potest sine additione gratie non potest in bonam operationem nulli sit admonitio vel preceptum de eo quod facere non potest: sed quotidie homines admonentur ut bona faciant. ergo bona facere est in eorum potestate: et sine gratia. Contra. secundum Damasum. Nulla res destituitur propria operatione: sed bona operatio hominis est que est propria eius. s. secundum rationem ordinata: sicut et malum hominis est contra rationem esse: ut Dionysius. 4. ca. de divinis nominibus. dicit. ergo homo per se sine gratia adiuncta potest in bonam operationem.

Respondeo dicendum quod cum virtus essentia sit ordinata: quod secundum diversitatem naturae sit diversa facultas ad operandum: quod quidam non attendentes pari modo operationem lib. ar. et reze naturalium determinaverunt credentes quod sicut lapis de necessitate sua operationem habet ut eat et orsum nisi aliquid impediat: ita et homo necessario operationes suas exerceat secundum congruentiam alicuius nature in ipso existentis: et quia in homine consideratur duplex natura. una. s. intellectualis: ex qua inest homini inclinatio ad appetendum per se desiderabilia et honesta: et altera sensibilis secundum quam prius est quod appetendum et ad concupiscendum ea que sunt delectabilia secundum sensum: id ad hec duo respicientes heretici contrarias hereses ex eadem radice procedentes profecerunt: quorum quidam. s. Ioviniani attendentes ad intellectuale naturam hominem de necessitate bene operari et nunquam posse peccare asseriebant. Alii vero. s. Manichei respicientes ad naturam sensibilem: quam secundum se malam esse dicebant: et a malo deo originem habuisse dixerunt: quod homo de necessitate peccat: nec bonum facere potest. In hoc penitus lib. ar. utriusque destruitur: non enim esset homo lib. ar. nisi ad eum determinatio sui operis pertineret: ut ex proprio iudicio eligeret hoc aut illud: ut in propria deum est. Et ideo alij naturam lib. ar. salutare volentes in alium errorem lapsi sunt. s. pelagianum facultatem lib. ar. ampliarentes. Dicunt enim quod quia lib. ar. de se non est terminatum ad aliquod opus: sed ex ipso pendet determinatio cuiuscunque operis. ideo homo per lib. ar. in quodlibet bonum opus potest sine aliqua gratia superaddita: et in opus meritorium: non attendentes quod opus meritorium non determinet genus actus: sed efficaciam. s. naturam actuum distinguunt secundum diversitatem operum.

et qz lib. ar. ad nullū obm determinatū ē: id in quodlibet genus act⁹ ex se pōt. vt. v3. facere fortia et iusta: et hō. Sed actus meritorius h3 efficaciam excedētē naturālē virtutem: in q̄tū est efficac⁹ ad illud p̄mū psequēdū: qd facultates nāe excedit: et id q op⁹ sit meritorius nō pōt lib. arb. ex se ipso nisi subleuet per habitum: qui ēt nāe facultatē excedat: q gra dō. Et id fm fidē catholicā in medio contrariū heresum intēdēdū ē. vt. s. dicam⁹ hoies per li. ar. et bona et mala facere posse: nō tñ in actū meritorius exire sine bitu grē: sicut ēt nō pōt hō sine bitu virtutis acq̄sire talē actū facere qualē facit virtuosus ad modū agēdi: s3 possit talē facere: q̄tum ad gen⁹ operis: vt ly per se non excludit oīnā cālitatē fm q ipse deus in oib⁹ opatur: vt vniuersalis cā boni: vt dō. 26. Oia opera nra opat⁹ es in nob⁹ dñe. Sed excludit bitum aliquem creatum naturalib⁹

Ad primum (superadditum.

g dōm: q sicut supra dixit mag⁹. Sra duplr dō. Uno mō donū gratuitū. alio mō ipse de⁹ gratis dans. Dona aut⁹ gratuita p̄prie dicūt que nālibus superaddita sunt: sine qbus bonis hō multa bona facere pōt: q̄tis non meritoria: nihil tñ boni pōt facere sine grā dei fm q intelligitur grā ipse deus gratis dans: eo q ipse est p̄ncipiū ois boni: nō tñ in hoib⁹: sed ēt in aly creaturis: et sic intelligēdū ē qd dō. Sine me nihil potestis facere. Et sic ēt pōt intelligi qd Ap̄ls dicit: q non sum⁹ sufficiētes cogitare et. Uel intelligēdū ē de cogitatione illorum q ad fidē p̄tē: qui capacitātē nālis rōnis excedūt: et ad hoc bō sufficiēs nō ē sine grā fidei. Unde p3 responsio ad scdm. Ad tertiū dōm: q de⁹ nō tñ inuāt nos ad bene agēdū per bitum grē: s3 ēt interi⁹ opando i ipsa volūtate: sicut in qualibet re opat⁹: ēt exterius occasiones et auxilia p̄bēdo ad bñ agēdū: et sine his oibus nullus bñ facere p̄t. opz enī q sicut motus difformes regulantur a motu vni formi: ita volūtates nre. q in bonū et malū flecti p̄t diri gentur ab illa volūtate: que nō nisi recta ē pōt. Uel dicēdū: q intelligit de bono meritorio. Ad qrtū dōm: q aliquis pōt dici iustus duplr. vel iusticia ciuili vel iusticia ifusa. Iusticia at ciuili pōt aliq iustus effici sine aliq grā nālibus supaddita: nō aut iusticia ifusa neutra tamē iusticia p̄stet in hoc qd ē iusta opari: nō. n. q̄cūq iusta opat⁹ s3 q opat⁹ sic iust⁹: vt i scdo ethi. dō. Un non seg⁹: q si ēt iusticia ciuili sine grā bñ non possit: q hō per lib. ar. nō possit iusta operari. Ad qntū dōm: q bonū op⁹ dō duplr. vel op⁹ qd ē a virtute pcedēs ea informatū: et hoc op⁹ bonū nālē pfectiōem rōnis excedit: siue sit virt⁹ acq̄sita siue infusa: vñ talis act⁹ nō eligitur a pō nisi sit p habitū virtutis p̄fctā: ēt aliud bonū opus: ēt virtutē antecedēs: qd virtutē acq̄sita cāt: et ad infusaz disponit: vt p3 in eo q iusta opatur: nō sicut iust⁹: qz indelectabilr: et talis opatio nālē pfectiōez rōnis nō excedit: qz tota rectitudo h⁹ opis est fm regulā tōnis in qua sūt p̄ncipia iuris: qbus op⁹ bonū regulat⁹: nisi forte fm q quilibet operatio excedit pōm sicut complementum eius.

Utz hō sine grā possit vitare pctm.

II.

Secundum sic pcedit. vt q hō mo sine grā nō possit pctm vitare. Primo per hoc qd supra magister dixit: q hō an repatiōem grē p li. ar. nō pōt nō peccare et mortali: s3 sine grā hō vitare nō pōt pctm. Ad p̄mū in aliquo libertas ar. imutata ē: s3 hō in p̄io statu hūit q bonū facere poterat: sed nō meritorius: in statu nāliū ergo saltē in hoc pctm ēt imutatu ē li. ar. q hō vitare pctm nō possit. Ad aug. dic in libro dīa relig. q natura supba necesse h3 aly inuide re: eadē aut rōne q ē in yno pctō necesse h3 in aliud pec-

catū cadere: s3 quātū ad presentē statū quilibet hō vel ē in pctō vl in statu grē. g vt q si nō ē in grā q pctm vitare nō possit. Ad hñs pedē claudum nō pōt ambulare nisi claudicādo: s3 pctm ē sicut quedā curuitas volūtatis. ergo hō i statu pcti existēs nō pōt non peccare. Ad p̄mū ex pctō p̄secuta ē: vt Ro. 5. dō. g vbi ē necessitas moriēdi: ibi ē necessitas peccādi. s3 in statu isto inest nobis necessitas moriēdi. g et necessitas peccādi. Ad p̄mū quicūq tē tatiōi resistit tentatē vincit: s3 vincēt p̄mū eternū pmittitur. Apo. 2. et 3. Cum ergo ad p̄mū eternū nullus si ne grā venire possit: vt q nec sine ea aliquis possit tenta-

Sed contra tioni resistere peccatū vitādo. Grego. dicit q debilis ē hostis q nō pōt vicere nisi volētē: s3 qd ē per volūtātē nō ē p necessitatē. g hō nō necessario a pctō supatur: s3 illud vicere p̄t. Ad p̄mū vbi cūq ē necessitas agēdi ibi ē virt⁹ actiua determinata ad vñ: s3 hoc ē p̄tra rōnem li. ar. g hō in peccato exis nō h3 necessitatē peccādi: s3 pctm vitare potest.

Respondeo dicēdo: q vt supra dñm ē: quidā heretici posuerūt in nobis nām quādā eē malā que hoīem necessario ad peccādum ipellit. Dicāt error vt dñm ē oīno li. ar. excludit et nām rōnis et volūtatis. vñ nec fidei nec phie consonat. Alij vō nām lib. ar. seruare volētes: dicūt qd q hō fm nālē suā virtutem hoc modo p̄dit⁹ ē: vt pctm vitare possit: sed per pctm vtus illa adeo imutata ē: vt hō i pctō existēs vitare pctm nō possit sed in aliud pctm p̄cipitē nisi p grām liberetur: ne autē oīo peccatū necessariū ponere videā: dicūt q hō i pctō mortali existēs pōt quidē hoc vel illud peccatū vitare: nō tñ oia: sicut ēt de venialib⁹ dō. Dicūt ēt q pōt homo i pctō mortali exis ad tps stare ne in pctm cadat: sed non diu. Ista at pō multipl apparet falsa. Primo: qz cū peccatū bōa nālīa nō tollat: s3 diminuat: illud qd ad naturā pōe nālis p̄tinet: hō p pctm amittere nō pōt: et si in illo infirmē. Lū igr libera electio vl fuga boni seu mali ad naturā li. ar. p̄tineat. nō p̄t ē vt p pctm subtrahat hōi facultas fugiēdi pctm: s3 solū q minuat: ita. s. q illud peccatū qd hō an vitare de facili poterat. postmodum difficulter vitet. Sitr ēt qd inducūt de pctō veniali nō ē file: q enī nō possum⁹ oia venialia pctā vitare: s3 singula: p̄cipue pp p̄mos mot⁹ dō: ad q̄s nō regit⁹ delibatio p̄fctus: s3 sūt qdā sibi mot⁹: vñ dū homo vni ob stare nitit⁹ ex alia pte alius mot⁹ insurgit: s3 peccatū mortale ingrit cōsensū de terminatū. vñ si pōt vitare h⁹ et illud: pōt eadē rōne vitare oia: nec itez pōt dici q ad tps vitet et nō diu: qz lib. ar. resistēs malo nō efficitur infirmus ad malū vitādū: sed multo fort⁹. vñ multo magis postea pōt vitare peccatū q̄ an. Et id cū aly dicēdū est: q vitare pctm intelligi p̄t duplr. aut pctm iā cōmissum: aut pctm p̄mittendū. Si intelligat de pctō iā cōmissum: sic hō in pctō mortali existēs nō pōt peccatū vitare sine grā: qz nō pōt se a peccato p̄rito absolvere: et a reatu culpe: nisi per grām liberetur: et i hoc errabat Pellagi⁹ estimās hoīem p̄p̄ys virtutib⁹ sine grā posse se a peccatis p̄teritis absolvere: satisfaciēdo peccatum aut p̄mittēdū pōt hō vitare et sine grā q̄tuncūq in pctō mortali existat. Si tñ grā intelligatur aliquis habitus infusus: et nō ipsa dīna voluntas: per quā oia bona cāntur: et mala repellūt.

Ad primum g dōm: q sic videre dō duplr. s. hñc vñsuz et vti vñsuz: ita et peccare: vnde cū dō q hō nō pōt nō peccare a si repatiōez intelligit nō hñc pctm: s3 nō p̄t itelligi q nō possit nō vti pctō. Ad 2^m dōm: q libertas arb. imutata ē p peccatū. sed nō ablata. Qd at dō vt lib. ar. oīno non possit quod p̄us poterat h ablatiōem facultatis designat: et non solū diminutionez:

sed hoc ad diminutionem pertinet: ut quod prius facile poterat: postmodum non sine difficultate et pugna possit quantum ad vitiationem mortalium: sed venialia omnia non possunt vitare propter rebellionem carnis ad spiritum. ¶ Ad tertium dicendum quod verbum Augustini non est intelligendum de necessitate absoluta: sed conditionata: que est necessitas finis: vir enim superbus si fini suo inherere velit: ut scilicet propriam excellentiam querat: necessitate debet derogare: sed qui semel per superbiam peccauit mortali: non propter hoc necesse habet ut semper in actibus superbie exeat. potest enim de uno peccato in aliud peccatum transire vel in bonum ex genere: ideo non est necessarium quod inideat. ¶ Ad quartum dicendum: quod ratio illa est in illis que agunt propter necessitatem nature: in quibus de necessitate operatio sequitur exigentiam perfectionis et defectum operantis: non autem est in voluntariis: quia homo habens virtutes potest non vitare: sed in contrarium vitium exire: et sicut habens habitus viciosum: potest non vitare habitu illo. ¶ Ad quintum dicendum: quod mors non respondet pro pena cuiuslibet peccati: sed peccato propter transgressionem: ex quo tota natura infecta est. unde sicut a necessitate moriendi homo non liberatur nisi per gratiam: ita et a necessitate subiaceri illi peccato per originem a parentibus in posterum transfuso: non tamen omnis homo necessarius in peccatum mortale actuale labatur. ¶ Ad secundum dicendum: quod aliud est resistere peccato: et aliud victoriam de peccato habere. Quicumque enim vitat peccatum peccato resistit: unde hoc potest fieri et sine gratia: nec oportet quod tunc homo resistendo peccato mereatur premium eternum: sed ille propter vincit peccatum: qui potest pertingere ad hoc contra quod est pugna peccati: hoc autem non potest esse nisi in eo quod operatur meritorium operatur: unde talis victoria vitam eternam meretur: et sine gratia non fit.

¶ Ut homo possit implere precepta dei sine gratia. III.

Ad tertium sic proceditur. ut quod homo sine gratia dei precepta implere non possit. Qui enim mandata dei suat vitam eternam meretur. ut dicitur Math. 19. Hoc fac et viues. si vero non potest homo sine gratia. nec mandata legis implere. ¶ Per. charitas si potest sine gratia haberi: scilicet dilectio charitatis est in precepto. Math. 22. quod precepta non possunt sine gratia impleri. ¶ Per. ut supra augustinus probauit: virtutes in nobis solus deus operatur. sed actus virtutum sunt in precepto: quod precepta ex nobis ipsis implere non possumus. ¶ Per. expresse vero per illud Actuum. 15. Hoc est non quod neque nos neque patres nostri. sed omnis illud sunt precepta legis. quod precepta legis homo per se implere non potest. ¶ Per. nullus datur natur nisi per peccatum omissionis vel transgressionis. si nullus daturatur qui precepta legis implet: si ergo homo potest sine gratia precepta legis implere: cum et possit sine gratia: ut dictum est: peccatum mortale vitare: ut quod homo possit sine gratia damnationem penitus vitare: scilicet quicumque non daturatur est in gloria. homo sine gratia poterit ad gloriam pervenire: quod est omnino hereticum.

Sed contra Videro. dicitur. Qui deum dicit percipere ipse sibi anathema sit: sed ipse est homo illud quod implere non potest. ergo mandata dei homo per se implere potest. ¶ Per. deus non est magis crudelis quam homo: si homo imputatur crudelitatem si obliget aliquem per preceptum ad id quod implere non posset. ergo hoc de deo nullo modo est extrinsecum: et ita sine gratia homo per se legis precepta implere potest.

Respondeo dicendum: quod de preceptis legis dupliciter contingit loqui: aut quantum ad id quod directe cadit in precepto: aut quantum ad intentionem legislatoris. Directe autem cadit in precepto actus virtutis quantum ad substantiam operis: et non quantum ad modum agendi: quem circa ipsum virtus ponit. hoc enim directe alicui precipitur: quod statim in ipso est: ut faciat illud: non autem est in homine ut faciat actum virtutis. eo modo quo virtuosus facit proprias virtutes

habet vel acquisitam vel infusam: sed intentio legislatoris est: ut in secundo ethici. dicitur. ciues facere bonos: et per assuetudines operum que precipiuntur inducere ad virtutem: et huic consonat verbum apostoli prime Timothei. i. Finis precepti charitas est. ad hoc enim data sunt precepta legis: ut homines in dilectionem dei et primi instituatur: ergo intentio legislatoris non tantum ut hec opera fiant: sed ut ex charitate fiant. Dicendum est ergo quod precepta legis quantum ad id quod directe sub precepto cadit: potest aliquid implere per lib. arb. sine gratia gratis data vel gratum faciente. si tamen gratia accipitur pro aliquo habitu infuso: sed quantum ad intentionem legislatoris sine gratia impleri non potest: quia donum charitatis non inest nobis ex nobis: sed a deo infusum: si ergo pro divina voluntate gratia in nobis omnia bona causante accipitur: tunc dicendum quod neutro modo homo sine gratia precepta implere potest. et ideo bellus erravit qui simpliciter impleri precepta legis posse sine gratia

Ad primum ergo dicendum: quod precepta legis possunt. non qualitercunque obsequata in vitam eternam inducunt: sed solum secundum quod opera que precipiuntur charitate informata sunt: secundum quod cadunt sub intentione legislatoris: et hoc modo planum est quod sine gratia fieri non possunt. ¶ Ad secundum dicendum: quod sicut alia virtutis actus dupliciter considerari possunt: vel secundum quod sunt a virtute: vel secundum quod antecedunt virtutem: ita et de charitate: potest enim aliquid esse charitatem in non habens diligere primum et deus et super omnia: ut quidam dicunt: et hoc diligere intelligitur actus charitatis sub precepto directe cadere: et non solum secundum quod a charitate procedit. ¶ Ad tertium dicendum: quod actus virtutum non sunt in precepto secundum quod a virtute procedunt: sed quantum ad substantiam operis ut dictum est secundum quod contingit aliquem facere iusta etiam si non faciat: ut iustus facit. ¶ Ad quartum dicendum: quod hoc dictum est propter multitudinem preceptorum veteris legis: precipue quantum ad cerimonialia: que nunquam multitudo populi observauerat: et non nisi cum magna difficultate observari poterat. ¶ Ad quintum dicendum: quod homo si non transgredere vel omittere: nihilominus tamen peccato originali subiectus est: a quo non nisi per gratiam liberari potest: per quam merito subiret damnationem: et et ad legitimam etatem deveniens in hoc ipso peccaret: quod se ad gratiam non prepararet. unde etiam pro tali negligentia puniret. Si autem prepararet se faciendo quod in se est proculdubio gratia consequeretur: per quam vitam eternam mereri posset.

¶ Ut homo possit se preparare ad gratiam sine aliquo gratia. III.

Ad quartum sic proceditur. ut quod homo non possit se preparare ad gratiam sine aliqua gratia. Primo per id quod dicitur Iere. 10. Non est in homine via eius: nec viri est ut dirigat gressus suos. si nullus qui paratur ad gratiam: nisi gressus eius dirigantur: et viam salutis querat. ergo non est in potestate hominis ut se ad gratiam prepararet. ¶ Preterea. illud quod est in potestate hominis non est necessarium. ut homo ab alio petat: sed quod homo preparatur ad gratiam petendum est a deo: ut patet in psal. Deduc me domine etc. ergo preparatio ad gratiam non est in potestate hominis. ¶ Preterea. illud quod visibiliter factum est in quibusdam: gratiam consecuti sunt: probabile est etiam in alijs saltem invisibiliter fieri: cum eadem ratio sit de uno et de omnibus: sed quidam cum etiam gratie resisterent per speciale munus gratie ad gratiam preparati sunt: ut patet in conversione Pauli. ergo etiam alij sine gratia saltem gratis data ad gratiam preparari non possunt.

¶ Preterea. Debeo. 10. Oportet accedere ad deum credere quia est: sed fides non potest haberi nisi per gratiam. dei enim donum est. ut ad Ephe. 2. dicitur. ergo cum nullus se

ad gratiam prepararet nisi accedendo ad deum. videtur qd sine munere gratie homo se ad gratiam preparare non possit. ¶ Aug. dicit. qd timor seruilis inducit charitatem: sicut seta linum: sed timor seruilis est donum. s. ergo per gratiam gratis data homo paratur ad gratiam gratum facientem.

Contra. Zacha. primo dicitur. Conuertimini ad me et ego conuertar ad vos: sed conuersio quam nobis indicit. non videtur esse aliud quam preparatio ad receptionem gratie. ergo hoc primo a nobis exigitur: ut ad gratiam preparemur qd deus ad nos gratiam infundendo conuertat. ¶ Antel. dicit. qd aliquis non habeat gratiam non est ex hoc qd deus non velit eam dare: sed quia homo non vult accipere. ergo si homo vult accipere: deus eam dabit: sed illud quod in voluntate hominis constitutum est in potestate lib. arb. est. ergo in potestate lib. arb. est ut homo ad gratiam se preparet.

Respondeo dicendum qd gratia dupliciter potest accipi: vel quodcumque excitatiuum voluntatis exhibitum homini ab ipsa diuina prouidentia: qua omnibus rebus gratis impedit ex sua bonitate ea que ipsis conueniunt: vel aliquod donum habituale in anima receptum: quod gratis a deo confertur. Si ergo primo modo accipitur gratia: nulli dubium est qd homo sine gratia dei non potest se preparare ad habendum gratiam gratum facientem. ut enim i. s. phis. ostenditur mutatio voluntatis effici non potest sine aliquo mouente per modum excitatis. o. enim motus necesse est ab alio moueri: nec differt quicquid sit illud quod huiusmodi variationis occasionem prebeat: quasi voluntatis excitatio: siue sit ad monitionem hominis vel egritudine corporis: vel aliquid huiusmodi que omnia constat diuine prouidentie subiecta esse: et in bonum eleuatum ordinata. Unde quicquid illud fuerit quod hominem excitauerit ad conuertendum se: ut gratiam gratum facientem accipiat gratia gratis data dici potest: et sic sine gratia gratis data homo se ad gratiam non parat: et etiam si gratia gratis data dicatur ipse actus lib. arb. que deus in nobis facit: quo ad gratiam gratum facientem paramur. Si autem accipitur gratia pro aliquo munere habituali aie ifuso: sic duplex est opinio. Quidam enim dicunt qd nullus potest se ad gratiam gratum facientem preparare: nisi per aliquod lumen mentis ifusum: quod est donum gratie gratis date. Istud autem non videtur conueniens: quia preparatio que est ad gratiam non est pactus qd sint ipsi gratie equales: et equalitate proportionis: sicut meritis equatur premio: et ideo non oportet ut actus quibus homo se ad gratiam habendam parat: sint naturam humanam excedentes: sicut enim natura humana se habet in potentia materiali ad gratiam: ita actus virtutis naturalium se habet ut dispositioes materiales ad ipsas. unde non exigit ad hoc ut homo ad gratiam se pararet aliquod aliud lumen gratie precedens. ¶ Et preterea hoc esset abire in infinitum: quia illud etiam lumen gratie gratis date non daretur alicui: nisi qui ad illud recipiendum parauit alio omnibus daretur: quod non potest intelligi nisi forte gratia grati data dicatur naturalis lumen rationis: quod pertinet ad bona naturalia et non ad gratuita nisi si large accepta. Si autem preparatio idiger talis gratia gratis data: tunc redibit questio de ista preparatio utrumque in eam possit homo ex se vel non: et sic vel abiretur in infinitum: vel erit deuenire ad aliquam gratiam ad quam homo per se preparare potest se: et non est ratio efficax quare hoc magis in una gratia sit quam in alia. Et ideo alijs consentiendo dicimus quod gratiam gratum facientem habendam ex solo libero arbitrio. se homo potest preparare. faciendo enim quod in se est gratiam a deo consequitur: hoc autem solum in nobis est quod in potestate lib. arb. constitutum est.

Ad primum ergo dicendum qd directio gressus specialis non potest esse nisi a deo: sine cuius prouidentia nullus bonum contingit: nec tamen oportet qd hoc per aliquem bitum infusus fiat si directio gressuum ad

preparationem ad gratiam gratum facientem precedere referat. ¶ Ad secundum dicendum qd homo non potest se ad gratiam preparare nec aliquod bonum facere sine dei auxilio: et ideo rogandus est ut nos ad se conuertat et etiam alios: nec tamen oportet qd illud auxilium semper sit per aliquem bitum infusus: sed potest esse per multa que exterius sunt salutis occasio: et per ipsius actum interiorum que deus in nobis causat. ¶ Ad tertium dicendum: qd claritas illa que circumfusa est Paulum: fuit claritas corporalis que fuit quidam occasio que ipsius induxit. ut se ad gratiam habendam pararet: deiciendo ipsius et coterendo: et cum se ad gratiam parauit gratiam consequutus est: non tamen oportet qd antequam gratiam facientem acceperit sibi aliquod lumen gratie gratis date infusum fuerit. unde non dicitur qd intus in ipso fulserit claritas: sed quod eum circumfusa est quasi exterius: ita etiam alijs qui ad deum conuertuntur occasio salutis deus preparat. ¶ Ad quartum dicendum qd etiam ad fidem habendam aliquis se preparare potest per id quod in naturali ratione est. unde dicitur qd si aliquis in barbaris natus nationibus quod in se est faciat: deus sibi reuelabit illud quod est necessarium ad salutem: vel inspirando: vel doctorem mittendo. unde non oportet qd bitum fidei precedat preparationem ad gratiam gratum facientem: sed si homo se preparare potest ad fidem habendam: et ad alias virtutes et gratiam habendam. ¶ Ad quintum dicendum qd quantum per timorem seruilem charitas educatur: tamen non est necessarium ut timor seruilis charitatem precedat. timor enim seruilis semper cum peccato mortali habetur. multi autem charitatem consecuti sunt: qui nunquam mortali peccauerunt. unde obiectio nihil probat ad propositum.

¶ Utz hoc possit scire aliquid verum sine gratia.

V.

Ad quintum sic proceditur. videtur qd sine gratia homo nihil verum scire possit. ¶ Primo per id quod dicitur per Cor. 12. Nemo potest dicere dominus iesus nisi in spiritu sancto. ubi dicit Ambrosius. qd o. verum a quocumque dicatur a spiritu sancto est: sed spiritus sanctus non habitat in nobis nisi per gratiam. ergo nullum verum dici aut sciri sine gratia potest. ¶ Secundo. reuelatio divina non fit nisi per infusionem alicuius luminis gratis dati: sed hoc primo dicitur qd deus illis. s. phis. reuelauit ea que et naturali ratione cognouerunt. ergo nulla cognitio veritatis potest esse sine aliquo lumine gratie ifuso. ¶ Tercio. facilius via est cognoscendi aliquid per doctrinam quam per intuitionem: sed sicut Aug. i. lib. de magistro dicit: nullus potest dicere exterius nisi iterius deus doceat. unde per doctrinam cognitionem veritatis homo habere non potest nisi per gratiam auxiliium iterum operantis. ergo multo minus per intuitionem: et ita nullo modo: quod o. quod quis nouit discere vel inueniens nouit. ut phis. dicit. ¶ Quarto. sicut se habet lux corporalis ad visum: ita se habet lux spiritualis ad intellectum: sed nihil potest videri corporale nisi per influxum lucis corporalis: et per consequens maxime lucetis quod est sol. ergo nihil potest intelligi nisi per influxum luminis spiritualis a deo: et hoc est gratia. ergo nullum verum sine gratia sciri potest. ¶ Quinto. que sunt in genere aliquo reducuntur: sicut in cam: in unum primum quod est maximum in genere illo: sed primum in genere intellectuum est ipse deus. ergo est maxime intelligens: et cum intelligendi omnibus intelligetibus: sed non causat aliquid in nobis nisi aliquid ifuendo. quod non possumus aliquid verum intelligere sine infusionem alicuius gratie.

Contra. Damasc. dicit qd nulla res destituit propria operatione: sed intelligere verum est propria operatio intellectus. ergo sine omni gratia supradicta veri cognitionem habere potest. ¶ Secundo. non est impotentior intellectus in intelligendo quam sensus in sentiendo: sed sensus sine gratia potest sentire sensibilia. ergo et intellectus sine gratia potest intelligere intelligibilia.

Respondeo dicendum qd verorum quoniam sunt naturali rationi proportionata. quedam naturales rationem excedunt. Illa naturalem rationem excedunt que non possunt cludi ex primis principijs per se notis. cum enim propria principia sint sicut instrumenta intellectus agentis. ut commentator dicit in

tertio de anima: oportet ea esse proportionata virtuti eius sicut organa corporalia sunt proportionata virtuti motiue unde que ex primis principijs concludi non possunt natura le lumen intellectus excedit. huiusmodi autem sunt ea que fidei sunt et futura contingentia et huiusmodi. et ideo horum verorum cognitio sine lumine gratie gratis dare haberi non potest: sicut est lumen fidei: et etiam prophetie et aliquid huiusmodi. Si autem loquamur de illis veris que naturali ratione proportionata sunt: sciendum est quod circa hoc est duplex opinio. Quidam enim dicunt. ut supra dictum est quod intellectus agens est vnus omnium: intellectum agentem deus esse dicentes: et cum intellectus agens se habeat: hoc modo ad intelligibilia: sicut lucidus ad visibilia: voluit quod sicut non potest videri aliquid visibile nisi per emissionem radii corporalis: ita non possit intelligi aliquid intelligibile sine noua emissionem radii spiritualis: quod est gratia gratis data. Sed hec positio pueniens non est. ut supra dictum est. non enim intellectus agens est aliqua substantia separata: vel deus: ut quidam theologi dicunt: vel intellectiva ut plures philosophorum. ut supra dictum est: sed naturalis virtus ipsius rationalis anime: nec tamen oporteret hac positione supposita ut semper noua infusio gratie fieret in cuiuslibet veri cognitione: eo quod infusio et emanatio spiritualium donorum non est successiua per modum motus: sed est fixa: et permanens. unde secundum vnā irradiationem spirituales intellectus possibilis ad omnia sibi proportionata cognoscenda perficeret. Aliorum vero opinio est quod intellectus agens sit quedam potentia anime rationalis. et hec sustinendo non potest rationabiliter poni quod oporteat ad cognitionem veri talis de quo loquimur aliquod aliud lumen superinfundi. Quia ad hoc verum intelligendum sufficit recipiens specie intelligibile: et facies speciei esse intelligibile in actu: et vtriusque est per virtutem naturalem ipsius anime rationalis nisi forte dicatur: quod intellectus agens insufficiens est ad hoc: et ita natura humana alijs imperfectior esset que non sibi sufficeret in naturalibus operationibus. Et ideo dicendum est quod hec vera sine omni lumine gratie superaddito per lumen naturalem intellectus agentis cognosci possunt.

Ad primum dicendum quod sicut deus operatur in natura et continet virtutem naturalem: ita et operatur in intellectu et continet virtutem intellectivam. unde sicuti nullum opus naturale est nisi in deo: sicut in continente nec ambulatione. nec aliquid huiusmodi: ita etiam nec cognitio veritatis est nisi in spiritu sancto qui in intellectu operatur: et ipse conseruat. **Ad 2^m** dicendum quod sicut ibidem in glo. exponitur: pro tanto dicitur deus reuelasse: quia naturalem rationem eis dedit: et creaturas condidit in quibus maiestas creatoris cognosci poterat: et non per aliquod lumen gratie naturali lumini superadditum. **Ad tertium** dicendum quod sicut dicit Augustinus in primo de doctrina christiana: ille qui docet filius est ei qui mouet digitum ad aliquid ostendendum. unde sicut homo potest exterius mouere digitum ut aliquid ostendat non autem potest perferre virtutem visiuam per quam ille qui docet doctrinam visibilem aduertat: ita etiam potest homo exterius verba perferre que sunt signa veritatis. non tamen veri intelligendi virtutem perferre quam a solo deo est. pro tanto. ergo dicitur ipse solus deus docere: quia veri intelligendi in nobis continetur et causatur: non ex hoc quod in quolibet cognitione veritatis nouum lumen gratie superinfundat: quod autem diuersimode deus angeli et homo docere dicitur dictum est supra di. 9. **Ad quartum** dicendum: quod ipsum lumen intellectus agentis est quedam irradiatio prime lucis secundum quod Dionysius 4. capitulo de di. no. dicit quod omnes bonitates in creaturis participare sunt quidam radii diuine bonitatis. et ideo non oportet quod huic irradiationi aliud lumen superaddatur in his que naturali rationi sunt subdita. **Ad quintum** dicendum quod ipse deus est causa cuiuslibet nostre cognitionis: non tamen omnis quod fiat per influxum alicuius gratie: sed per influxum naturalis luminis: quod quidem lumen ab ipso est. **Expositio textus.**

V sine hac credat hominem posse facere omnia dei mandata etc. Intelligebat ut simpliciter impleri possint secundum quod sunt efficacia ad vitam eternam promerendam. **Ad hoc** tamen inuente nos per suam legem etc. Ex hoc patet quod pelagius ponebat eorum que in lege sunt aut que ad fidei pertinent cognitionem a nobis habere non posse per naturalem virtutem rationis: et hoc recte sentiebat. Recte a mortalibus viui non potest etc. Ut intelligatur rectitudo que est necessaria ad opus meritorium: nec tamen sequitur si homo non potest homo sine gratia quod non possit cauere transgressionem futuram: sicut pelagius videbatur arguere ex vno alio volens concludere. Id enim contra manicheos dixit etc. Videtur quod hec responsio nihil valeat: quia dicitur Augustinus. et si obuiet positioni istorum: nihilominus potest confirmare positionem quam pelagius astruere videbatur. vnde quod obuiet positionem eadem Sed dicendum quod non sequitur: quia opinio manichei erat quod voluntas erat determinata ad vnum faciendum: quod si esset ab ea ratio culpe et laudis et vituperij auferretur: sicut ab illis qui agunt per necessitatem nature: sed quod fides catholica ponit hominem non posse se a peccato liberare: quod incurrit vel per actum proprium vel per originem viciatum: non est ex determinatione voluntatis ad vnum: sed ex eius insufficietia ad per se acquirendum illud sine quo a peccato liberari non potest: nec diuina mandata implere perfecte sine gratia. Unde non eodem modo auctoritas Augustini vtriusque obuiat. In potestate quippe hominis etc. Sciendum quod immutatio voluntatis in melius dupliciter potest intelligi vel secundum bonitatem civilem: et sic homo per potestatem naturalem quam a deo accepit: potest voluntatem mutare in melius: sicut in predicamentis de prauis ad meliores exercitationes deductus: et doctrinas perficiet ut melior sit: vel secundum bonitatem gratuitam. ut scilicet accipiat gratiam quam prius non habuit: et hoc non potest ex potestate naturali: sed ex prete gratie per quam meretur gratie augmentum et consummationem.

Ad hoc ante preteritum eguerit gratia operante et cooperante. et quod operante et cooperante gratia eguerit: sed operante non eguit secundum omnem modum quo ipsa operatur. **Distin. XXX.**

Post hec considerandum est: vtrum homo ante preteritum eguerit gratia operante et cooperante. Ad quod breuiter dicimus: quod non cooperante tamen: sed etiam operante gratia indigebat: non quidem sed omnis operandi modum operantis gratie. Operatur enim liberando et preparando voluntates hominis ad bonum. Egebat itaque homo ea: non ut liberaretur voluntate sua quam peccati serua non fuerat: sed ut prepararet ad volendum efficaciter bonum quod per se non poterat: non enim poterat bonum mereri sine gratia. ut Augustinus in enchiridion. euidenter tradit. Illa inquit immortalitate in quam poterat non mori natura humana perdidit per litteras. Hanc vero in quam non poterit mori acceptura est per gratiam: quam fuerat si non peccasset acceptura per meritum quoduis sine gratia. nec tunc ullum meritum esse potuisset: quia et si peccatus in solo erat arbitrio constitutus: non tamen iusticie habende vel retinende sufficebat liberum arbitrium. nisi diuinum preberetur adiutorium. Ecce his verbis satis ostenditur quod ante peccatum homo indigebat gratia operante et cooperante. Hic enim habet quo pedem